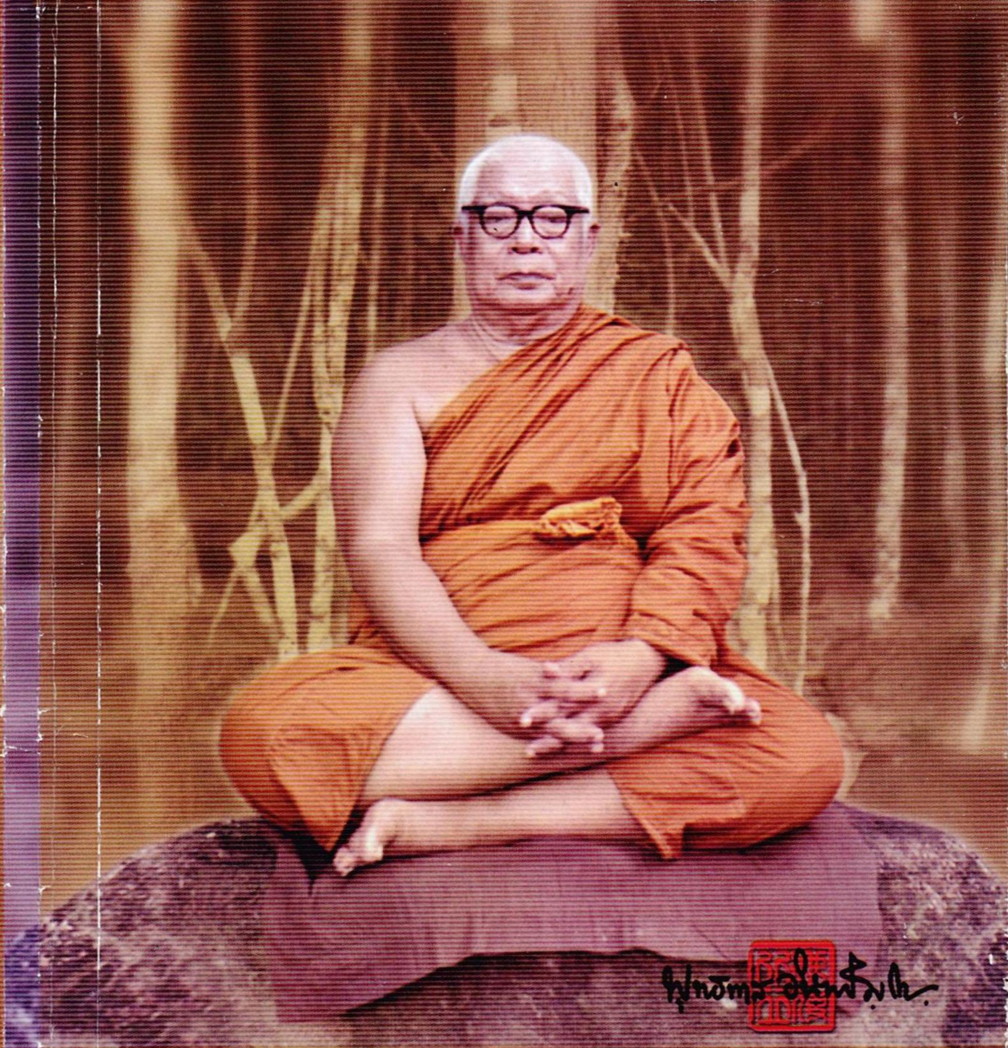

ประโยชน์ของความกตัญญู
การบวชอยู่ที่บ้าน

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

อนุโมทนา

การที่ คำบรรยายต่างๆ ของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปของ ธรรมเทศนา ก็ดี, ในรูปของปาฐกถา หรือการบรรยายประจำวัน ก็ดี, กำลังได้รับความร่วมมือ จากสหายธรรมทาน หลายฝ่าย จนมีโอกาสจัดพิมพ์ขึ้นมาได้ ในลักษณะเช่นนี้ นี้ ข้าพเจ้า ขอแสดงความยินดี และขออนุโมทนา ต่อทุกท่าน ที่มีส่วนในการช่วยเหลือ. การอนุโมทนานี้ ข้าพเจ้าทำไป ทั้งในนามของคณะธรรมทาน, ของสำนักสวนโมกขพลาราม, และของส่วนตัวเอง ด้วย.

คนเราในทุกวันนี้ แม้ว่าจะทำความดีความงามอะไร เพื่อเป็นการเพิ่มพูน หรือ การโต้ตอบ อะไร แก่สิ่งที่ได้ทำไว้แต่กาลก่อน ก็ตาม ก็ยังนับว่า เป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนาอยู่นั่นเอง; และบางทีอาจจะเป็นที่น่าอนุโมทนา เพิ่มขึ้นเป็น ๒ เท่า ก็ยังได้ ในเมื่อการทำเช่นนั้น ได้กระทำไป ด้วยความไม่ประมาท แท้จริง; แล้วยังนำผลที่เกิดจากการกระทำนั้นๆ ยังแผ่ไพศาลไปเป็นประโยชน์ แก่เพื่อนมนุษย์ จำนวนมากมายอีกด้วย. ข้าพเจ้า ขออนุโมทนา เป็นพิเศษในกรณีนี้ เพราะเหตุดังกล่าวนั้น นั่นเอง; และยังเป็นการอนุโมทนา แทนท่านผู้อ่านทั้งหลาย ที่กำลังได้รับประโยชน์ จากหนังสือเล่มนี้ สืบต่อๆไป อีกด้วย.

มนุษย์เรา จะเป็นมนุษย์อยู่ได้ ก็เพราะการที่ประกอบอยู่ด้วยธรรม; มิฉะนั้น จะต้องสูญเสียความเป็นมนุษย์ หรือถึงกับต้องตายในที่สุด โดยไม่ต้องสงสัยเลย. มนุษย์ที่ไม่ประกอบอยู่ด้วยธรรม ก็ต้องประกอบอยู่ด้วย อธรรม เป็นธรรมดา, และจะต้องเป็น อมนุษย์ในร่างของมนุษย์ ด้วย! โลก

นี้จะเป็นอย่างไร ถ้าหากเป็นโลกที่ประกอบอยู่ด้วยมนุษย์ ในร่างของมนุษย์ เต็มไปเสียทั้งโลก ? และแม้แต่คนคนหนึ่งๆ จะได้รับประโยชน์อะไร ถ้าใจของเขาได้รับแต่การรบกวน จากความรู้สึกว่าตนต้องไม่เป็นมนุษย์เสียร่ำไป และยิ่งขึ้นทุกที ?

หนังสือธรรมะ ทุกๆเล่ม แม้จะงุ่มง่ามอย่างไร ก็ยังมีผลในทางธรรมอยู่นั่นเอง ! แม้ธรรมะจะงุ่มง่ามบ้าง ก็ย่อมจะดีกว่า อธรรมที่ปราดเปรียว มิใช่หรือ ? ขอท่านทั้งหลาย จงพากันสนใจให้ยิ่งขึ้นไป ในสิ่งที่เรียกว่า "ธรรมะ" ให้ถูกต้อง และพร้อมสรรพ ! พระเจ้า จะกลับมาครองโลก [illegible], นิพพาน จะอาบรดสัตว์ทั่วสากลจักรวาฬ ให้เยือกเย็น โดยไม่ต้องสงสัยเลย.

การนำธรรมะให้แพร่หลาย แม้โดยการเผยแผ่ธรรมในลักษณะนี้ ก็ยังเป็นทางให้เกิดความสนใจในธรรม กันใหม่ได้เพียงพอ; ข้าพเจ้า จึงขออนุโมทนา ต่อท่านทั้งหลายที่ช่วยร่วมมือกัน ทุกคน ทุกอย่าง ทุกทาง ในการเผยแพร่ธรรม ด้วยการหวังผล เพื่อเพื่อนมนุษย์ทั้งมวล ในทำนองดังกล่าวแล้วนั้น ทุกประการ ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

โมกขพลาราม, ไชยา
๓ กันยายน ๑๖

คำปรารภ

ด้วยความหวัง ความตั้งใจ และความเมตตาของคุณแม่ผ่องผิว เชาวลิต และญาติ เพื่อนมิตรทุกคนของคุณแม่ มีความต้องการอยากเห็นสังคมในปัจจุบันอยู่ด้วยกันด้วยความเมตตา และความกตัญญู ซึ่งสังคมปัจจุบันขาดคุณธรรมสองข้อนี้จนเกิดวิกฤติทุกระบบของสังคม มีแต่แก้ที่เหตุ คือจิตวิญญาณของคน จึงได้ร่วมกันพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อธรรมทาน จะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ผู้อ่านเกิดสติรู้ ถึงความสำคัญไม่มากก็น้อย และอีกส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ จะกล่าวถึงเรื่องการบวชที่บ้าน ที่เน้นให้เห็นว่าการปฏิบัติศึกษาธรรมะ ทำได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ทุกลมหายใจเข้า-ออก

สุดท้ายหวังว่า เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านไม่มากก็น้อย และเกิดความเชื่อมั่นว่า ธรรมะจึงจะเป็นที่พึ่งสุดท้ายของชีวิตคนเราอย่างแท้จริง

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

เดชา เชาวลิต และน้องๆ ทุกคน

สารบัญ

พระธรรมโกศาจารย์

(หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ)

ประโยชน์ของความกตัญญู

เพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งกุศลธรรมประจำจิต

หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ

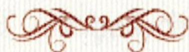
มองแต่แง่ดีเถิด.

เขามีส่วน เลวบ้าง ช่างหัวเขา
จงเลือกเอา ส่วนที่ดี เขามีอยู่
เป็นประโยชน์ โลกบ้าง ยังน่าดู
ส่วนที่ชั่ว อย่าไปรู้ ของเขาเลย ;

จะหาคน มีดี โดยส่วนเดียว
อย่ามัวเที่ยว ค้นหา สหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหา หนวดเต่า ตายเปล่าเลย
ฝึกให้เคย มองแต่ดี มีคุณจริง ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

ประโยชน์ของความกตัญญู

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ
โย เว กตญฺญู กตเวที ธีโร
กลฺยาณมิตฺโต ทฬฺหภตฺติ จ โหติ
ทุกฺขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจํ
ตถาวิธํ สปฺปุริสํ วทนฺตี - ติ
ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ - ติ

ณ บัดนี้จะได้วิสัชนาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติ ปัญญา ส่งเสริมศรัทธา - ความเชื่อ และวิริยะ - ความพากเพียรของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าวหน้า ในทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนาในวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙

ธรรมเทศนาในวันนี้ เป็นธรรมเทศนาพิเศษ **ปรารภเหตุการณ์อันเป็นกุศลแก่บุรพเปตชนผู้ล่วงลับไป** ดังที่ท่านทั้งหลายจะทราบได้เป็นอย่างดีอยู่แล้ว. ในวาระเป็นอภิลักขิตสมัยเช่นนี้ ธรรมเทศนาอนุวัตแก่เหตุการณ์นั้นๆ เพื่อมีความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ยิ่งๆ ขึ้นไปทุกที เพราะว่าจะได้บำเพ็ญกุศลกรรมวิธี มีประการต่างๆ ให้ครบถ้วนยิ่งขึ้น. การแสดงธรรมเทศนานิยมกันมาว่าเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งจะต้องกระทำในโอกาสเช่นนี้.

กุศลธรรมประจำจิต คือกตัญญูกตเวทิตา

ท่านทั้งหลาย แม้จะมีความประสงค์ที่จะฟัง รวมกันเข้าแล้วก็เป็นการสำเร็จประโยชน์อย่างหนึ่งของพุทธบริษัทเรา **มีอานิสงส์ให้มีความเข้าใจในสิ่งนั้น ๆ ยิ่งขึ้นไป และมีการอุทิศส่วนกุศลที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นพิเศษ**. การกระทำใดๆ ในวันนี้ ล้วนแต่มุ่งหมายอุทิศกุศลแก่บุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น; เหตุผลที่จะต้องทำอย่างนี้ก็มีอยู่มากมาย โดยส่วนใหญ่ก็มุ่งหมาย **เพื่อจะรักษาไว้ ซึ่งกุศลธรรมประจำจิต คือกตัญญูกตเวทิตา**. ประโยชน์ของความเป็นผู้กตัญญูกตเวทีนี้มีมากมาย จนไม่อาจจะนำมากล่าวในวันเดียวได้ เพราะว่ามันก็จะย่อ ย่อเกินไป จนไม่ค่อยได้กระแสความ.

ดังนั้น ในวันนี้ก็จะกล่าวโดยนัยะอันหนึ่ง ตามพระบาลีที่ได้ยกขึ้นไว้ข้างต้น ว่า **โย วา กตญฺญู กตเวทิ ธีโร** - *ผู้ใดเป็นผู้มีปัญญามีความกตัญญูกตเวที,* **กลฺยาณมิตฺโต ทฬฺหภตฺติ จ โหติ** - *เป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนอย่างมั่งคง,* **ทุกฺขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจํ** - *ย่อมกระทำกิจช่วยเหลือบุคคลผู้มีความทุกข์โดยเคารพ,* **ตถาวิธํ สปฺปุริสํ วทนฺติ** - *บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวบุคคลเช่นนี้ว่า เป็นสัตบุรุษ.*

สรุปจากใจความก็ได้ว่า คนกตัญญูกตเวทีย่อมทำอะไรได้หลายอย่าง และในที่สุดก็เป็นสัตบุรุษ. ความหมายของคำว่า**สัตบุรุษนี้ คือเป็นผู้มีความสงบ หรือทำความสงบ** : ส่วนตัวก็มีความสงบ ผู้อื่นก็พลอยได้รับความสงบ บ้านเมืองหรือโลกนี้ก็พลอยได้รับความสงบจากสัตบุรุษ; แต่โดยส่วนใหญ่ท่านหมายถึง การสงบระงับในส่วนจิตใจของตน ในบางทีก็หมายถึงพระอรหันต์โดยเฉพาะอย่างนี้ก็มี เพราะว่าพระอรหันต์นั้นเป็นผู้มีความสงบอย่างสูงสุด.

เราจะพิจารณาดูกันในข้อที่ว่า คนกตัญญูกตเวทีนี้ จะก้าวไปสู่ความเป็นสัตบุรุษได้อย่างกัน; ตามพระบาลีนี้ก็บอกชัดอยู่แล้ว ๓ ประการ คือ **เป็นผู้มีปัญญา, เป็นผู้เป็นกัลยาณมิตรแก่คนทั้งหลาย, เป็นผู้กระทำกิจของบุคคลผู้มีความทุกข์ เพื่อทำการช่วยเหลือบุคคลผู้ถึงซึ่งความทุกข์.** ทำไมจึงต้องพูดว่า คนกตัญญูกตเวทีจึงจะเป็นกัลยาณมิตรที่มั่นคง, ข้อนี้จะไม่ต้อง

อธิบายอะไรนักก็ได้ เพราะว่าพอจะมองเห็นกันได้แล้วทุกคน. **คนที่จะเป็นกัลยาณมิตรแก่ใครอย่างแน่นแฟ้นนั้น อาศัยความกตัญญูกตเวทีเป็นสื่อ และเป็นเครื่องผูกพัน** ไม่ว่าจะมองกันในฝ่ายไหน ก็ล้วนแต่มีความรู้ หรือยอมรับรู้ ซึ่งบุญคุณที่มีต่อกันและกัน ได้ทั้งนั้น. อย่างว่าพ่อแม่กับลูกหลาน, มีความกตัญญูกตเวทีของลูกหลาน ก็เป็นเครื่องผูกพันความเป็นกัลยาณมิตร, คนแก่ๆ เที่ยวรักลูกหลานที่กตัญญู และถือเอาเป็นกัลยาณมิตร ลูกหลานก็ถือเอาคนแก่ๆ ที่เป็นที่ตั้งแห่งความกตัญญู ว่าเป็นกัลยาณมิตร มีความเป็นมิตรอย่างมั่นคง นี้ก็อาศัยความกตัญญูกตเวที แม้ทั้งที่มีมาแล้ว และจะมีต่อไปข้างหน้า ซึ่งพอจะมองเห็นได้อยู่; อย่างน้อยที่สุด บิดามารดาก็คิดว่า บุตรนี้ อันเราเลี้ยงแล้ว เขาจะเลี้ยงตอบ.

สรุปความว่า **ถ้ามีความรู้สึกกตัญญูกตเวทีต่อกันและกัน** ในแง่ใดแง่หนึ่ง **ความเป็นมิตรนั้นจะมั่นคง**, แม้ที่สุดจะเป็นเพื่อนบ้านกัน ถ้าระลึกถึงความที่มีบุญคุณต่อกันอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ แล้วความเป็นมิตรนั้นจะมั่นคง. **คนที่คิดได้อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นนักปราชญ์**; ไม่ใช่นักปราชญ์ที่จะรู้อะไรมาก เหมือนอย่างที่เขานิยมกันสมัยนี้; แต่ว่าเป็นนักปราชญ์ชนิดที่มีปัญญา ที่จะแก้ปัญหาทั้งส่วนตนและส่วนสังคมได้ : ไม่รู้หนังสือสักตัวหนึ่งก็ได้ ก็ยังเป็นนักปราชญ์ในความหมายนี้ได้, ไม่ต้องมีปริญญา มีเกียรติยศ มีอะไรที่เป็นที่รับรู้กันในสังคมนั้นๆ เลยก็ยังได้ แต่จะเป็นนักปราชญ์ที่มี

ประโยชน์เสียอีก เพราะว่าเขารู้วิธีที่จะอยู่กันจนผาสุกได้อย่างไร. จะคำนวณอีกสักหน่อยหนึ่งก็ว่า ในสมัยหรือในยุค หรือในถิ่นที่บุคคลไม่รู้หนังสือ ไม่เรียนอะไรกันมากๆ เหมือนอย่างเวลานี้ เขาก็อยู่กันอย่างมีความผาสุกได้ ดีกว่าสมัยนี้อย่างมากมายไปเสียอีก; นี่เพราะว่าเขามีความรู้ชนิดที่ควรจะรู้, และเมื่อรู้แล้ว มันก็ทำความสงบกันได้จริงๆ. เพราะฉะนั้นขอให้ถือว่า คำว่า "เป็นนักปราชญ์หรือเป็นผู้รู้หรือเป็นบัณฑิต" ในทางพุทธศาสนานั้น **หมายถึง รู้, รู้ในการทำความสงบ ทำความสุขให้แก่ตนและผู้อื่น**; ไม่ต้องรู้วิชาศิลปศาสตร์อะไรมากมาย รู้แต่ธรรมสำหรับทำความสงบนี้ก็พอ.

พ่อแม่คือบุคคลที่ควรเคารพนับถือ

ถึงบ้านนี้เมืองนี้ สมัยนี้ก็เถอะ ถ้าคนมีความรู้เรื่องบุญเรื่องบาปกันอย่างถูกต้องแล้ว บ้านเมืองก็จะสงบ เป็นสุขเยือกเย็นกว่าเดี๋ยวนี้ ซึ่งมีความรู้ปริญญายาวเป็นหางกันมากๆ ยิ่งขึ้นทุกที; มัวแต่เอาหางพันกันไปพันกันมา จนไม่ได้ทำอะไร ก็เลยไม่มีความสงบสุขได้. แต่เขาก็เรียกว่ามีความรู้ เป็นมหาบัณฑิต เป็นบรมบัณฑิต เป็นอะไรกันไปแต่ไม่ทำบ้านเมืองให้สงบสุขได้, แม้ตัวเองก็เร่าร้อนอยู่ด้วยอำนาจของกิเลสและตัณหา; เราจึงถือว่าเราไม่มีบัณฑิต เราไม่มีนักปราชญ์ ไม่มีธีโร อย่างที่เรียก ใน

พระบาลีนี้. ถ้าว่าเขาไม่กตัญญู เพราะว่าเขาไม่เป็นกัลยาณมิตรกับใครโดยแท้จริง, ถ้าว่าเขาไม่ช่วยเหลือการงานของบุคคลผู้มีความทุกข์; แม้ปากเขาจะพูดว่า รับใช้คนที่มีทุกข์ แต่ก็ไม่ได้ทำ, ถ้าทำก็ทำเพื่อประโยชน์ของตนก่อน.

เราควรจะระลึกนึกถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้ากันให้มากขึ้น ครั้นระลึกแล้ว ก็ให้ทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปกว่าก่อน ดังที่กำลังกล่าวอยู่นี้ ก็เป็นการชี้ให้เห็นว่า เราจะระลึกกันอย่างไร จึงจะมีความลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป.

จะขอให้ยอมรับคำว่าสัตบุรุษตลอดกาล, คำว่าสัตบุรุษในสมัยโบราณมีความหมายมาก แม้ในบ้านเราเมืองเรา เมื่อประมาณสัก ๒๐๐ ปี หรือร้อยปีมานี้ คำว่า **สัตบุรุษมีความหมายเป็นที่เคารพนับถือ กระทั่งบูชาของคนทั่วไป**; แม้จะเรียกเพี้ยนไปตามสำเนียงบ้านนี้เมืองนี้ว่า สัปปุรุษหรือสัปปรุษไปเสียก็มี, นั่นไม่เป็นไร ถ้าจะเรียกเพี้ยนไปอย่างนั้นบ้าง ถ้าความหมายนั้นยังมีอยู่ คือยังเป็นที่เคารพนับถือบูชาอยู่.

เดี๋ยวนี้คำว่าสัปบุรุษ กลายเป็นคำสำหรับล้อเลียน ไม่มีใครต้องการที่จะเป็น, ถ้าใครเป็นก็มีคนล้อเลียน และเอาไว้เป็นคำสำหรับล้อเลียน โดยเฉพาะล้อเลียนคนที่ไม่อยากจะทำความชั่ว;

จะเป็นเด็กก็ดี ผู้ใหญ่ก็ดี ถ้าเขาไม่อยากจะทำความชั่ว ก็มีคนล้อเลียนว่า เขาเป็นสัปปุรุษ; ก็ทำให้คนท้อถอย ในการที่จะเป็นสัตบุรุษ จนกระทั่ง เห็นเป็นคำที่ไม่ดี เป็นคำครึๆ คระๆ. ก็สังเกตดูเอาก็แล้วกัน ว่าในหมู่ลูกหลาน ในยุคปัจจุบันของพวกเราเองนี้ ถ้าเอ่ยคำว่าสัตบุรุษต่อเขา เขาจะรู้สึกอย่างไร. เขาสั่นหัว เขาไม่อยากจะเป็นเพราะเขายังอยากจะบูชาเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ เรื่องอะไรไปตามประสาของเขา; ความหมายของคำว่าสัตบุรุษนี้ มันหยุดนิ่งเกินไป มันสงบมากเกินไป มันไม่สนุกสนานสรวลเสเฮฮาอะไร ก็เลยไม่ชอบ. เมื่อไม่ชอบคำที่มีความหมายสำคัญอย่างนี้ ไม่เท่าไรก็เลยพาลไม่ชอบความดีหรือความถูกต้องหรือความบริสุทธิ์ ความประเสริฐไปด้วยเป็นธรรมดา, มันลากกันไปอย่างนี้. เดี๋ยวนี้เขาก็ต้องการกันแต่เงิน บูชาเงิน ถือศาสนาเงิน เพราะว่าเงินนั้นสามารถจะอำนวยให้ซื้อซึ่งสิ่งต่างๆ ตามที่เขาต้องการ; บูชาเงิน ถือศาสนาเงิน มันไม่เข้ากันได้กับความเป็นสัตบุรุษ **ซึ่งบูชาพระธรรม บูชาความจริง ความถูกต้อง.**

ดังนั้น จึงขอร้องว่า ท่านทั้งหลายจงนึกถึงคำนี้ไว้อยู่ตลอดไป ไม่เห็นเป็นคำที่น่าละอาย หรือว่าพ้นสมัย หรือไม่มีประโยชน์อย่างนี้ เป็นต้น. ช่วยบอกลูกหลานว่า **สัตบุรุษหรือสัปปุรุษ นี้ เขา แปลว่า คนดี คนมีความสงบ คนไม่เป็นอันตรายแก่บุคคลใด เป็นคนที่ไว้ใจได้ เป็นคนที่จะเป็นเพื่อนหรือเป็น**

กัลยาณมิตรโดยแท้จริง และเป็นคนพร้อมที่จะช่วยเมื่อใครมีความทุกข์; แล้วทำไมเราจึงต้องเกลียดสัตบุรุษกันเล่า. ถ้าจะหาคำอื่นมาแทนให้มันทันสมัย มันก็เป็นเรื่องของคนบ้าที่คิดว่า ถ้าเรามีคำสมัยใหม่ใช้แล้ว มันก็จะแก้ปัญหาได้ หรือว่าสิ่งต่างๆ มันก็จะดีไปเอง. ข้อนี้ขอให้มองให้เห็นว่า ถ้าไม่มีความรู้ คือรู้ผิดแล้วมันก็ทำผิด ทำชั่ว, จะใช้คำว่าอะไรๆ มันก็ยังผิดยังชั่วอยู่นั่นแหละ; เมื่อเขาได้ถือกันมาเป็นหลักอย่างมั่นคงในจิตใจตลอดเวลานานมาแล้ว ดังนี้ ก็รับเอาไอ้คำนี้ไว้ไปตามเดิมดีกว่า อย่าไปเปลี่ยนมันเลย. จงพยายามทำตนเป็นสัตบุรุษ พยายามอบรมลูกหลานให้เป็นสัตบุรุษ, แม้แต่เด็กๆ ก็เป็นได้ ถ้าเขาประกอบไปด้วยธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความสงบ. ถ้าไม่อยากเรียกเป็นบาลีว่า สัตบุรุษก็เรียกโดยภาษาไทยว่า เป็นคนดีหรือเป็นคนสงบนี้ก็พอแล้ว อย่าไปเปลี่ยนมันเลย.

ขอให้นึกถึงคำที่เราเรียก ถึงคำที่เราใช้เรียกกันมานมนานแล้ว เช่น คำว่าพ่อ ว่าแม่ อย่างนี้ เราจะไปเปลี่ยนมันทำไม; เว้นไว้แต่เราจะเป็นมิจฉาทิฏฐิ กลายเป็นคนไม่มีพ่อ ไม่มีแม่. เดี๋ยวนี้ก็เกิดมีขึ้นแล้ว คือเป็นคนที่ไม่มีบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ หมายความว่า เขาเป็นมิจฉาทิฏฐิมาก จนถึงกับไม่รู้จักความหมายหรือคุณค่าของบิดามารดา หรือครูบาอาจารย์. คนเหล่านี้หรือคนชนิดนี้ ในบาลีเรียกว่า เป็นคนที่ถือว่าบิดาไม่มี มารดาไม่มี และ

ก็พลอยไม่มีเตลิดเปิดเปิงไปหมด : นรกไม่มี สวรรค์ไม่มี คนประพฤติดีไม่มี ก็คือครูบาอาจารย์ก็ไม่มี; หมายความว่า ไม่มีความหมายที่เขาจะต้องเคารพนับถือ หรือบูชาในลักษณะนั้นๆ. คนชนิดนี้เรียกว่า คนไม่มีพ่อ เป็นคนไม่มีแม่ และก็ไม่รับนับถือความหมายหรือคุณค่าของคำว่าพ่อ ว่าแม่, มันคนชนิดนี้เท่านั้นแหละ ที่จะเลิกคำว่าพ่อเสีย เลิกคำว่าแม่เสีย แล้วเขาจะไปเรียกพ่อแม่ว่าอะไรก็ตามใจเขา มันแล้วแต่มิจฉาทิฏฐิของเขาจะพาเขาไป; แต่ส่วนเรานี้เห็นว่าเลิกไม่ได้. เพราะฉะนั้น คำว่าพ่อ หรือคำว่าแม่นี้ ไม่ต้องเปลี่ยนดอก ไม่มีการเปลี่ยนตลอดไป, ยังมีคำว่าพ่อ ยังมีคำว่าแม่ในความหมายที่เคยมีมาอย่างไร ก็ยังคงมีอยู่อย่างนั้น เราไม่ต้องเลิกคำว่าพ่อ ไม่ต้องเลิกคำว่าแม่ เพราะเราจะยิ่งรู้จักความหมายของคำว่าพ่อว่าแม่นี้ ให้ยิ่งขึ้นไปอีก.

อบรมลูกหลานให้รู้จักความหมายของพ่อแม่

ตอนนี้ต้องขอร้อง ชักชวน ตักเตือนท่านทั้งหลายว่า จงช่วยกันทำให้ลูกหลาน รู้จักความหมายของคำว่าพ่อของคำว่าแม่ให้ยิ่งขึ้น ให้มันทันสมัย คือมันทันสมัยที่มันบ้ากันมากยิ่งขึ้นทุกที; โลกนี้บ้าคลั่งมากยิ่งขึ้นทุกที มันเป็นสมัยบ้าหลัง. ดังนั้น**ต้องสอนเด็ก ๆ ของเรา ให้รู้ความหมายของธรรม หรือของคำว่าพ่อแม่ เป็นต้น** ให้ทันสมัย ให้เท่ากับสมัย ให้เทียมกับสมัย ที่

มนุษย์มันเป็นบ้ามากยิ่งขึ้นทุกที. ถ้าเป็นอย่างสมัยก่อน ปล่อยไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีก็ยังพอสู้ได้ เพราะว่าเขาประพฤติปฏิบัติกันอยู่ทั่วๆ ไป ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพนับถือบิดามารดาครูบาอาจารย์ เห็นตัวอย่างตำตาอยู่ ก็ทำตามๆ กันไปได้; ต่อมาถึงสมัยนี้ มันมีอันอื่นเข้ามาแทน ที่จะทำให้คนไม่รู้จักความหมายของคำว่าพ่อแม่ ไม่เคารพนับถือพ่อแม่.

ฉะนั้น เราจึงต้องเร่งมือกันหน่อย อบรมลูกหลาน สั่งสอนลูกหลานให้มันรู้จักความหมายของพ่อแม่ ให้ทันกับสมัยที่โลกนี้มันเป็นบ้าหลัง ยิ่งขึ้นทุกที. ถ้าไม่ทำอย่างนี้ ไม่เท่าไรพ่อแม่ก็จะหมดไปจริงๆ คือไม่มีใครนับถือพ่อแม่ และพ่อแม่ก็หมดไปจริงๆ. เขาไปนับถืออะไรกันก็ลองคาดคะเนดู อย่างเราใช้คำว่า ไปนับถือความสุขสนุกสนาน เอร็ดอร่อย ทางเนื้อ ทางหนัง ทางกิเลส ก็หมายความว่า **เขาไปบูชากิเลสเป็นพ่อแม่**. จะเรียกว่าพ่อแม่มันก็ไม่ได้ มันก็ยังคงเรียกว่ากิเลสอยู่นั่นเอง; แต่โดยเนื้อแท้นั้น เขาเอากิเลสเป็นพ่อแม่ เกิดมาจากกิเลส เรียกว่า มีกิเลสเป็นพ่อแม่ และก็**ทำไปตามอำนาจของกิเลส** คือ**ทำตามอำนาจตามตัวอย่างของพ่อแม่. นี่คือกิเลส.**

คนสมัยนี้ มีสิ่งที่ยั่วให้บูชากิเลสเหลือประมาณ เหลือที่จะทนได้ เราจึงเห็นเด็กๆ ของเราไปบูชากิเลสมากขึ้นๆ และก็นับถือ

พ่อแม่น้อยลงๆ. ถ้าเทียบกันกับสมัยที่แล้วๆ มาแล้วก็ว่าน่าใจหาย ซึ่งเมื่อสมัยโน้นเขาอยู่กับพ่อแม่ บูชาพ่อแม่ เคารพพ่อแม่ นับถือพ่อแม่; เดี๋ยวนี้เขาบูชากิเลสของเขาเอง ถึงกับเหยียดพ่อแม่เป็นคนโง่ก็มี จับพ่อแม่เป็นคนใช้ รับใช้ก็มี **ซึ่งเรียกว่ามันหมดความหมายของคำว่าพ่อแม่ด้วยกันทั้งนั้น**.

นี่ถ้าพ่อแม่สูญหายไปจากโลก ตายายก็สูญหายไปจากโลกแล้วเราจะทำบุญให้ตายายที่ไหนกัน จะทำบุญให้ตายายอย่างไรกัน ถ้าพ่อแม่มันตายไปหมดแล้ว ตายายมันตายไปจากโลกแล้ว ไม่มีความหมายอะไรเหลืออยู่เลย. แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร เมื่อไม่มีธรรมะถึงขนาดนั้นแล้ว ก็ไม่มีอะไรนอกจากว่าจะลุกเป็นไฟ อย่างที่เรียกกันว่า มิคสัญญี : ไม่มีความเคารพนับถืออะไร เป็นอะไร, เห็นแต่ประโยชน์ตนแล้ว ก็ฆ่าฟันกันเหมือนฆ่าปลา ฆ่าเนื้อ; อย่างที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์นั้น.

เดี๋ยวนี้ เรายังไม่ต้องการถึงอย่างนั้น แล้วเราก็ไม่ต้องการจริงๆ ด้วย เรายังคงหวังที่จะมีความสงบสุข มีสัตบุรุษอยู่ในโลกนี้ เราก็ต้องสนใจว่า สัตบุรุษจะเกิดขึ้นอย่างไร. ผู้ที่เป็นบิดามารดาจะแสดงตัวอย่างของความเป็นสัตบุรุษให้ลูกหลานเห็นอย่างไร ลูกหลานจะได้ทำตามกันต่อๆ ไป จะได้รักษาความเป็นเช่นนั้นไว้ให้โลกนี้มันยังมีสัตบุรุษ.

ที่นี้ก็จะวกมาพูดถึงความเป็นสัตบุรุษกันได้อย่างไร ให้ละเอียดลออ พอเป็นที่เข้าใจกันอย่างเพียงพอ; ก็ขอย้ำในพระพุทธภาษิตนี้อีกว่า **เป็นคนกตัญญูกตเวทีที่ฉลาด**. ที่จริงคนกตัญญูกตเวทีก็มีความฉลาดอยู่แล้วในตัว ถ้าเป็นคนฉลาดจริงมันก็ต้องกตัญญูกตเวทีเป็นแน่นอน, ถ้าฉลาดจนถึงกับไม่รู้เรื่องกตัญญูกตเวที ก็เป็นความฉลาดของคนพาล ของคนโง่ คือฉลาดไปในทางที่จะทำลาย, ถ้าฉลาดในทางธรรม ก็ต้องรู้เรื่องของธรรม, ฉะนั้น คนที่มีปัญญาจริง ก็ต้องรู้จริงเหมือนกันว่า ความกตัญญูกตเวทีนี้ดี **มองเห็นอยู่ว่าดีอย่างไร โดยไม่ต้องเชื่อฟังคนอื่น; รู้เพียงเท่านี้ก็เรียกว่าเป็นบัณฑิตหรือเป็นนักปราชญ์**ที่ปลอดภัยแล้ว พอมีความแน่ใจ เพราะเราจะต้องเป็นคนกตัญญูกตเวที **มันก็มีการกระทำแสดงออกมาตามความรู้สึกนั้นๆ ไปเกี่ยวข้องกับผู้ใด ก็เกิดความเป็นมิตรกันขึ้นระหว่างกันและกันกับบุคคลผู้นั้น**, คำว่า ทัฬหภัตติ **จะมีความเป็นมิตรที่เหนียวแน่นที่แท้จริงแน่นแฟ้น**.

ท่านทั้งหลายก็ย่อมรู้อยู่แล้วว่า ความเป็นมิตรนั้นเป็นของหลอกๆ ก็มี ตบตาก็มี หลอกลวงก็มี ซึ่งเขาเรียกว่า มิตรปลอม มิตรเทียม. เพราะเหตุที่มันเป็นมิตรปลอม หรือเป็นมิตรเทียม มันจึงแน่นแฟ้นไปไม่ได้ มันมั่นคงไปไม่ได้ เพราะมันเป็นมิตรเทียม มิตรปลอม; ถ้าเป็นมิตรแท้ มิตรดี มิตรจริง มันก็ยิ่งแน่นแฟ้น

ยิ่งขึ้นไปในตัวมันเอง เพราะว่ามันช่วยกันจริง มันมีความหวังดีต่อกันและกันเป็นอย่างยิ่ง จนถึงกับเรียกว่า กัลยาณมิตร คือมิตรที่ดี มิตรที่งดงาม. ถ้าเป็นมิตรกันแล้ว มันก็พูดได้เหมือนกันว่ามันมีความกตัญญูกตเวทีปนอยู่ในนั้นมาด้วยเสร็จ หรือว่าพอมันกตัญญูกตเวทีแล้ว มันก็มีความเป็นมิตรที่ดีปนอยู่ในนั้นมาด้วยแล้วเสร็จด้วยเหมือนกัน. พูดเท่านี้ก็พอจะเข้าใจกันได้แล้วกระทั่งว่าพอเรารู้บุญคุณกัน ตอบสนองกัน มันก็เกิดความเป็นมิตรขึ้น หรือว่า **ทำหน้าที่ของมิตรอยู่ มันก็มีความหมายแห่งกตัญญูกตเวทีอยู่รวมอยู่ด้วย, ความเป็นมิตรก็แน่นแฟ้น เพราะมีความกตัญญูกตเวทีนั้นเป็นรากฐาน**. ขอให้ทุกคนมีความเป็นมิตรชนิดนี้เถิด ก็จะเป็นความ... ความเป็นคนมีกัลยาณมิตรที่จะช่วยตัวเราได้จริง ช่วยโลกได้ด้วย.

ที่เรามีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ นี้ก็ดูเถอะว่ามันเป็นอย่างไร; **มันมีความเป็นมิตรรวมอยู่ในศรัทธา** : อย่างว่าเราเคารพนับถือพระศาสดา มั่นคง **เพราะว่าได้รับประโยชน์ อานิสงส์ที่พระพุทธองค์ทรงอำนวยให้ได้ความรู้ หรือแสงสว่างที่จะดับทุกข์ได้ เกิดเป็นความผูกพันในฐานะเป็นผู้มีพระคุณอันสูงสุด**, แล้วมีผู้รับรู้ รับสนองในพระคุณนั้น; ก็เลยมีความเป็นมิตรอย่างแน่นแฟ้นกับผู้นั้น. พูดอย่างนี้ฟังแล้วมันออกจะแปลกหู ที่จะพูดว่า พุทธบริษัทเป็น

กัลยาณมิตรของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรของพุทธบริษัท; แต่ทุกคนอย่าแปลกหูเลย นั่นแหละเป็นความจริง และขอให้เป็นจริงอย่างนั้นยิ่งขึ้นทุกที ว่าพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรของเรา เราเป็นกัลยาณมิตรของพระองค์. ไม่ใช่ว่าจะยกตัวหรือโอ้อวดลืมตัว แต่เนื่องจากคำว่ากัลยาณมิตรมันมีความหมายอย่างนั้น. พระพุทธเจ้าเป็นผู้ช่วยให้พ้นจากทุกข์ ที่เรียกว่า เป็นผู้กระทำกิจของบุคคลที่มีความทุกข์โดยเคารพ นั่นแหละคือพระพุทธเจ้า; ในบาลีนี้ก็มีว่าอย่างนั้น ว่าเป็นผู้กระทำซึ่งกิจของบุคคลผู้มีความทุกข์อย่างเคารพ คือไปช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากอย่างเคารพ. การกระทำอย่างนี้ ไม่มีใครยิ่งไปกว่าพระพุทธเจ้า; แต่คนมองไม่เห็นเพราะว่าเขาคิดเตลิดเปิดเปิงไป เป็นคนประมาท มีความคิดหยาบคาย มีความคิดโลดโผน, ไม่มองเห็นแม้ข้อนี้ คือข้อที่ว่า พระพุทธองค์ได้ทรงกระทำกิจที่ควรกระทำ แก่บุคคลผู้มีความทุกข์เป็นอย่างยิ่ง. สัตว์โลกทั้งหลายมีความทุกข์ พระองค์ทรงทำกิจที่เป็นประโยชน์แก่ผู้มีความทุกข์เป็นอย่างยิ่งก็เลยเรียกว่า กัลยาณมิตรอย่างยิ่งแน่นแฟ้นอย่างยิ่ง.

นี้ทางฝ่ายพุทธบริษัทล่ะจะไปไหนเสีย คือเมื่อมีความรู้สึกอย่างนี้ มองเห็นอยู่อย่างนี้ มันก็รู้สึกเป็นมิตรหรือกัลยาณมิตรขึ้นมาเอง, แต่บางทีเราก็ไม่กล้าพูด คล้ายๆ กับว่ายกตนเทียมพระพุทธเจ้า. ความจริงมันไม่ได้เป็นอย่างนั้น ความจริงมันก็มีอยู่ว่า

ความรู้สึกว่ามันเป็นมิตรจริงๆ และเราก็ไม่ได้ยกตนอะไร; จะยกไปทำไมให้มันป่วยการ รู้สึกว่ามันถูกต้อง เพราะมันมีประโยชน์และมันจริงด้วย ก็พอแล้ว. นี้เรากตัญญูต่อพระพุทธองค์เท่าไร เราจะรู้สึกมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อพระองค์เท่านั้น ด้วยเหมือนกัน เพราะเรามองเห็นอยู่ว่า มีพระคุณแก่เราจนกระทั่งวันนี้ เราจะถือว่า พระองค์ปรินิพพานไปแล้วตั้ง ๒,๐๐๐ กว่าปี แต่การกระทำของพระองค์ก็ยังช่วยเราอยู่จนกระทั่งวันนี้. ดังนั้น**พระองค์จึงเป็นยอดของสัตบุรุษ** เป็นจอมโจกของสัตบุรุษ; ซึ่งคำว่าสัตบุรุษนี้ ก็เคยใช้เป็นคำเรียกพระอรหันต์ ท่านก็เป็นจอมพระอรหันต์. เมื่อคำสัตบุรุษนี้ ลดความหมายลงมาถึงคนที่มีความสงบทั่วๆ ไป แม้จะไม่ถึงพระอรหันต์ ก็ไม่กระทบกระทั่งต่อคำคำนี้เลย เพราะความหมายมันยังไม่เปลี่ยน ความหมายมันยังหมายถึง ความสงบ เป็นความสุข เป็นความดี อยู่นั่นเอง.

ฉะนั้น วันนี้ทำบุญตายาย ขอให้มองดูให้เห็นความหมายต่างๆ ดังที่กล่าวอยู่ในพระบาลีนี้ให้ครบถ้วนด้วย. ตายายเป็นอะไรกับเรา เราเป็นอะไรกับตายาย ใครกตัญญูกตเวทีต่อใคร หรือว่าใครช่วยทำกิจของบุคคลผู้ตกทุกข์ได้ยากอย่างไร หรือใครฉลาดมากหรือว่าใครฉลาดน้อยอย่างไร. ถ้าท่านคิดดูก็คงจะมองเห็น, กลัวแต่ว่าท่านเป็นคนขี้เกียจคิด ไม่ชอบคิด ไม่อยากคิด ไม่อยากพิจารณา ถ้าอย่างนี้มันก็ช่วยไม่ได้ ก็เพราะการที่ไม่อยากจะสังเกต

ไม่อยากพินิจพิจารณานี่เอง ที่ทำให้ไม่ก้าวหน้า : ไม่ก้าวหน้าในทางกระทำ คือไม่ก้าวหน้าในทางความฉลาดที่จะดับทุกข์ได้ รวมทั้งไม่ก้าวหน้าในทุกสิ่งทุกอย่าง เช่นความกตัญญูก็ไม่ก้าวหน้า ความเป็นกัลยาณมิตรก็ไม่ก้าวหน้า การช่วยเหลือผู้อื่นก็ไม่ก้าวหน้า อะไรมันก็ล้วนแต่ไม่ก้าวหน้า; ก็น่าเสียดาย น่าเสียใจ น่าสงสาร ถึงกับน่าเศร้า น่าสลดสังเวช. ฉะนั้น **ขอให้ช่วยกันขจัดปัดเป่า ความรู้สึกที่ไม่เป็นประโยชน์นั้นออกไปเสีย ให้ถือเอาส่วนที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น**.

กตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งที่ลูกหลานควรกระทำยิ่ง

เราต้องกตัญญูกตเวทีต่อตายาย นี่พูดกันมาหลายปีแล้ว ไม่ต้องพูดอีกก็ได้. ถึงแม้กับตายายก็กตัญญูกตเวทีต่อเรา, ถ้าเราได้ทำอะไรให้เป็นที่ชอบใจตายาย ตายายก็ได้สนองความดีตอบ ทั้งตายายที่ตายไปแล้ว และทั้งตายายที่ยังอยู่. มองดูกันเห็นได้ง่ายๆ เราลองทำอะไรให้ตายายเป็นที่ถูกใจ ท่านก็สนองความยินดีตอบ ความรักใคร่ ความเอ็นดู ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่; ลูกหลานเสียอีกที่มักจะบิดพลิ้ว ผลก็จะต้องสนองตอบ. พ่อแม่ไม่ค่อยจะบิดพลิ้วก็เพราะว่า รักลูกจริงๆ และก็เกิดก่อนและก็โตแล้ว, ลูกๆ นี้มันยังเด็กเกินไป บางทีก็เป็นพาลด้วย, ดังนั้น จึงมักจะไม่ค่อยสนองตอบความดี หรือความรักของพ่อแม่; พ่อแม่ควรจะได้รับความสนองตอบ

มากกว่านั้น ก็ได้รับน้อยไปหรือไม่ได้รับเสียเลย หรือได้รับความร้อนอกร้อนใจแทนก็มี. นี่บิดามารดาคนไหน กำลังได้รับความร้อนอกร้อนใจ เพราะลูกหลานของตน ก็จงไปพิจารณาดูข้อนี้ให้ดีเถิด มันมีอยู่จริงๆ, พ่อแม่บางคนถึงกับว่า จะต้องเรียกว่าตัดหางกันเลย ตัดหางปล่อยวัดกันไปเลย ไม่ถือว่ามันเป็นลูก เป็นหลานอะไรของกูอีกต่อไป อย่างนี้มันก็ยังมีนะ. แต่สิ่งเหล่านี้มันไม่ควรจะมี มันไม่ควรจะมีในหมู่พุทธบริษัท, เราควรจะป้องกันได้ เราควรจะแก้ไขได้ ให้มีแต่ลูกหลานที่ดี ให้มีแต่ตายายที่ดี คือมีกตัญญูกตเวทีต่อกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน. พ่อแม่เป็นกัลยาณมิตรสูงสุด ถ้ามองในแง่ของความเป็นมิตรไม่มีใครรักลูกหลานเท่าพ่อแม่ ไม่มีใครเสียสละให้ลูกหลานเท่ากับพ่อแม่. ฉะนั้น **พ่อแม่จึงเป็นกัลยาณมิตรอย่างสูงสุด**; เหลืออยู่แต่ว่าลูกหลาน มันจะเป็นกัลยาณมิตรต่อพ่อแม่อย่างเท่าเทียมกันหรือหาไม่ เท่านั้นเอง.

ทีนี้ ถ้าสมมติว่าลูกหลานมันไม่เป็นคนกตัญญูกตเวที หรือกัลยาณมิตรที่ดีต่อพ่อแม่ นี้มันเป็นเพราะเหตุอะไร? **นี้มันก็จะต้องปรับพ่อแม่เป็นข้อแรก** หรือ**เป็นคนแรก** ว่าไม่ได้เอาใจใส่อบรมลูกหลานให้ถูกต้อง เพราะไม่มีเวลาจะอบรมก็มี ไม่มีโอกาสจะอบรมก็มี ไม่มีความรู้หรือสติปัญญาจะอบรมก็มี; แต่มันไม่ควรจะเป็นมากถึงอย่างนั้น **ส่วนใหญ่มันมักจะอยู่ที่ว่า ไม่เอาใจใส่**

มากกว่า เพราะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ. อาตมาได้สังเกตเห็นด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา ว่ามีพ่อแม่หลายพ่อแม่ทีเดียว ที่เห็นว่าการอบรมลูกหลานนี่ไม่สำคัญ ปล่อยให้มันเป็นไปของมันเอง ตัวเองไปทำกิจการอย่างอื่นที่ถือว่าเป็นประโยชน์ และไม่ถือว่าการอบรมลูกหลานนี้สำคัญ. แต่ก็มีที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือ พ่อแม่ไปทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เสียอีกด้วย ทั้งที่บอกว่าไม่มีเวลาจะเอาใจใส่กับลูกหลาน ตัวเองก็ไปทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์อีกด้วย : จะไปเล่นไพ่เสียก็ได้ จะไปทำอบายมุขอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก็ได้; อย่างนี้ไม่น่าจะมี แต่มันก็มี จึงได้เห็นลูกหลานของพ่อแม่ชนิดนี้ เป็นอะไรไปก็ไม่รู้.

สรุปความแล้วก็คือ พูดกันไม่รู้เรื่อง พูดเรื่องพ่อแม่ก็ไม่รู้เรื่อง พูดเรื่องลูกหลานก็ไม่รู้เรื่อง พูดเรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องสุขเรื่องทุกข์ ก็ไม่รู้เรื่อง; มันรู้แต่เรื่องอายตนะ สุข สนุกสนาน เอร็ดอร่อยทางเนื้อหนังของมันเอง มันก็เป็นผู้ที่ล้างผลาญพ่อแม่อยู่ตลอดเวลา. ก็จะพูดทำไมกันถึงเรื่องกัลยาณมิตร หรือว่ากตัญญูกตเวทีต่อกันและกัน ไม่ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามที่ควรจะช่วยเหลือ. มันน่าเศร้าสักเท่าไร ที่ว่าพ่อแม่ก็ไม่ได้ช่วยเหลือลูก, ลูกก็ไม่ได้ช่วยเหลือพ่อแม่ในทางที่ถูกที่ควร.

วันนี้ทำบุญตายายเสร็จแล้ว ก็มีโอกาสจะพูดจากันบ้าง มีโอกาสดีถึงขนาดที่จะพูดกันได้เต็มที่ อาตมาก็ถือโอกาสพูดอย่างนี้, ก็พูดอย่างตรงๆ จริงๆ หวังประโยชน์ที่เป็นธรรมะเป็นเบื้องหน้า ดังนั้นจึงไม่กลัวใครโกรธ, พูดด้วยความหวังดี แล้วไม่ต้องกลัวใครโกรธ. ที่จริงก็ไม่ควรจะให้ใครโกรธ แต่ถ้าใครจะโกรธก็โกรธไป ไม่กลัว เพราะว่าพูดด้วยความหวังดี ก็พูดจริงๆ ก็พูดตรงๆ. ทุกทีก็พูดอย่างนี้คือพูดจริงๆ พูดตรงๆ ว่าลูกหลานสมัยนี้มันเต็มทีกว่าลูกหลานสมัยก่อน และตายายสมัยนี้ มันก็จะพลอยเต็มทีไปด้วยเหมือนกัน, ต่อไปข้างหน้าก็จะมีแต่ตายายที่เต็มที คือลูกหลานที่เต็มที มันโตขึ้นมาเป็นตายาย, **พอตายายดีๆ ตายไปหมดแล้ว มันก็เหลือแต่ลูกหลานที่ไม่ดี ที่มาเป็นตายายที่เต็มที; และมนุษย์นี่จะอยู่กันอย่างไร?** ใครจะเป็นห่วงหรือใครจะไม่เป็นห่วงก็ได้ แต่เรื่องจริงมันเป็นอย่างนั้น มันก็ต้องเป็นอย่างนั้น, ไอ้บาปหรือกรรมมันก็จะตกอยู่แก่คนเบื้องหลัง.

ทีนี้ คนที่ใจจืดมันก็พูดว่า ไม่รู้ไม่ชี้ กูตายไปแล้วก็แล้วกันข้างหลัง มึงจะอยู่กันอย่างไรก็ตามใจ. ถ้าพูดอย่างนี้มันก็ไม่ต้องพูดกันก็ได้; แต่อย่าลืมว่าถืออย่างนั้น หรือพูดอย่างนั้น ไม่ใช่สัตบุรุษในพระพุทธศาสนาเลย. ถ้าเป็นสัตบุรุษในพระพุทธศาสนา ก็ต้องเผื่อข้างหน้าด้วย เพราะว่าอยู่ในวิสัยที่เราจะทำได้ เราเคารพต่อพระพุทธประสงค์ ที่ว่า **จะให้ทำทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เป็นประโยชน์**

เกื้อกูลทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในอนาคต, เราก็ต้องทำ เราก็ต้องนึกแล้วมันก็ไม่ต้องลงทุนอะไรมากไปเป็นพิเศษ เพียงแต่ว่า**ทำให้มันถูกวิธีเท่านั้นแหละ มันจะเป็นประโยชน์รอบด้าน**, ถ้าทำผิดวิธีแล้ว ไม่มีทางที่จะเกิดประโยชน์อะไร, ทำผิดวิธี เรื่องดีๆ ก็กลายเป็นเรื่องบ้าไปหมด, ถ้าทำถูกวิธี เรื่องบ้าๆ บอๆ ก็กลายเป็นเรื่องดีไปหมด; มันอยู่ที่ว่า**ทำให้มันถูกวิธี แล้วมันก็จะเอาตัวรอดได้**.

ทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับ

อย่างว่าเรา **จะทำบุญตายายให้ถูกวิธี แล้วมันจะมีอานิสงส์รอบด้าน นั้นเป็นอย่างไร? ทำบุญตายายถูกวิธีเกิดนิสัยกตัญญูกตเวทีขึ้นในจิตใจของทุกฝ่าย**; นี่พูดซ้ำๆ ซากๆ กลัวท่านทั้งหลายจะรำคาญ, แต่ว่านั่นแหละมันเป็นประโยชน์สูงสุด หรือเป็นจุดที่มุ่งหมายของการทำบุญตายาย. ทีนี้ที่พูดว่ามีอานิสงส์รอบด้าน นั้นหมายความว่าไม่ได้มีอานิสงส์แต่เพียงเท่านั้น มันมีอานิสงส์ที่ทำให้คนอื่นแม้ไม่ใช่ตายาย ไม่ใช่ลูกหลานก็พลอยได้รับประโยชน์ เพราะว่าการทำบุญตายายนี้ทำอย่างไรก็ดูสิ : ก็มานั่งให้ทาน มานั่งรับศีล มานั่งฟังเทศน์.

เมื่อพูดถึงการให้ทาน **ถ้าให้ทานอย่างถูกต้อง ก็เป็นการเพิ่มกำลังให้แก่ภิกษุ ผู้สืบอายุพระพุทธศาสนา**. **นี่การให้ทานที่บริสุทธิ์ก็มุ่งหมายอย่างนี้** ไม่ได้เอาสวรรค์วิมานอะไรที่ไหนก็ได้, เอาแต่ว่า **การให้ทานนี้** ให้มัน**เป็นการเพิ่มกำลังให้แก่ผู้ที่จะสืบอายุพระพุทธศาสนา**. เมื่อเขาสืบอายุพระศาสนาไว้แล้ว **ประโยชน์ได้แก่ทุกคนในโลกนี้** เพราะว่าศาสนามันเป็นประโยชน์แก่โลก แก่คนทั้งโลกช่วยกันสืบไว้, **เราทำบุญตายายด้วยการเพิ่มกำลังให้แก่ผู้สืบอายุพระศาสนา**. ฉะนั้นแม้จะไม่นึกถึงตายาย ไม่ได้พูดถึงประโยชน์ที่เกี่ยวกับตายายมันก็ยังมีประโยชน์อย่างอื่นเกิดขึ้นอยู่ในตัวมันเองอย่างมากมายมหาศาล กว้างขวางทีเดียว. **และตัวผู้ทำนั้นเองก็ได้บรรเทากิเลส อย่างน้อยก็กิเลสอกตัญญูบรรเทาไป** หรือ**กิเลสที่ตระหนี่ขี้เหนียวก็บรรเทาไป** ประโยชน์ที่ไม่เห็นแก่ผู้อื่น **เห็นแต่แก่ตัวก็บรรเทาไป** หรือ**กิเลสที่ความโง่เขลามองอะไรไม่ค่อยจะเห็นก็บรรเทาไป** จนมองอะไรเห็นว่าอะไรควรจะทำอย่างไร อย่างนี้เป็นต้น.

นี่ขอให้พิจารณาดูว่าทำบุญตายาย, ชื่อมันว่าทำบุญตายาย ทำบุญตายายนี่ เสร็จแล้วไปได้แก่อะไรก็ไม่รู้ทั่วไปหมดทั้งโลก ทุกฝ่ายหรือหลายฝ่าย หลายระดับ หลายแขนงก็ควรจะพอใจ. ถ้าลูกหลานกตัญญูกตเวทีกับตายายจริง วันนี้ก็รับศีล สมาทานศีลเคร่งครัด ก็กลายเป็นคนมีศีล เพิ่มนิสัยที่จะมีศีลให้เคร่งครัดยิ่ง

ขึ้นไป ก็เรียกว่า เขาจะเป็นคนมีศีล และศีลก็จะคุ้มครองเขาตลอดชีวิต. พิจารณาดูเถอะว่าทำบุญตายายนี้มันได้อะไร. หลังจากทาน หลังจากศีล ก็มาฟังเทศน์ ถ้าฟังเทศน์ชนิดที่บูชาตายายกันแท้จริง ก็ฟังจริง ก็ฟังรู้เรื่อง แล้วก็มีสติปัญญา สว่างไสวยิ่งขึ้นมา พ้นจากความเป็นคนพาลคนเขลาไปได้; นี่มันก็เป็นเหมือนกับเกิดใหม่. ขอให้ฟังให้ออกว่า การละจากความโง่ความเขลา มาเป็นคนมีสติปัญญานั้น มันเหมือนกับเกิดใหม่, มันเกิดใหม่ที่แท้จริง เราควรจะสนใจในการที่จะเกิดใหม่ชนิดนี้. ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจฟังให้ดี มีการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าโดยใครก็ตาม เมื่อเขาเอามาแสดงแล้ว ก็ให้ตั้งใจฟังให้ดี คือให้รู้เรื่อง. คำว่ารู้เรื่องนี้ก็สามารถเอาไปใช้เป็นประโยชน์ได้ นี่เรียกว่ารู้เรื่อง แล้วก็ตั้งใจฟังเทศน์เพื่อตายายให้ดีๆ ได้บุญเท่าไรอุทิศให้ตายาย, ส่วนได้ความฉลาดเท่าไรเราก็เอาไว้; เราก็เป็นคนฉลาดมากขึ้นทุกที เพราะฟังเทศน์ให้ตายาย.

ดังนั้นเรื่องทานก็ดี เรื่องศีลก็ดี เรื่องภาวนาอบรมสติปัญญาเช่น การฟังเทศน์ฟังธรรม เป็นต้นนี้ก็ดี, ทำบุญให้ตายายก็จริง แต่คนทำนั้นยังคงได้เต็มที่; ตายายก็ได้ ลูกหลานก็ได้ ทุกคนในโลกก็พลอยได้ พระศาสนาก็พลอยมีอายุยืนยาว, ก็เลยได้หมด เรียกว่าได้หมดได้ทุกฝ่าย. ถ้าทำอย่างนี้แล้วจะไม่ให้เรียกว่า นักปราชญ์อย่างไรกันเล่า, มันก็ต้องเรียกว่า นักปราชญ์อยู่ดี แม้จะไม่รู้หนังสือสักตัวหนึ่ง; จะเป็นใครก็ตาม ผู้หญิงก็ตาม ผู้ชายก็ตาม ไม่รู้หนังสือ

สักตัวหนึ่งแต่ว่าสามารถทำอย่างนี้; นี่คือคนฉลาดหรือเป็นนักปราชญ์ ถือเอาไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทุกฝ่าย.

ที่พูดนี้ไม่ใช่แกล้งกระทบกระทั่งใคร แต่พูดความจริงจุดมุ่งหมายที่จะให้คนที่ไม่รู้หนังสือนั่นแหละ รู้อะไรเสียบ้างโดยไม่ต้องรู้หนังสือ, คือรู้ว่าเราไม่ต้องรู้หนังสือ เราก็ยังทำประโยชน์สูงสุดได้ เป็นพระอรหันต์ก็ได้. **แต่มันรู้อะไรเล่าที่มันทำให้เป็นอย่างนั้นได้?** มันรู้ยิ่งกว่ามันรู้หนังสือ **คือมันรู้ว่าอะไรเป็นอะไร** คือมันรู้ธรรมะ. คนสมัย ๓ - ๔ ร้อยปีมานี้ก็ไม่รู้หนังสือ แต่เขาก็รู้ธรรมะ : เรียนจากรูปภาพบ้าง เรียนจากคำบอกเล่าบ้าง สังเกตเอาเองบ้าง, เขาก็รู้ธรรมะโดยที่ไม่ต้องรู้หนังสือ. คนสมัยนี้มันเอาเวลาเอาสติปัญญาไปบ้าหนังสือกันเสียหมด เลยมันไม่รู้ธรรมะ. จริงไม่จริงไปคิดดู ทั้งพระทั้งเณร ทั้งชาวบ้าน อุบาสกอุบาสิกา เอาเวลาเอาสติปัญญาไปบ้าหนังสือกันเสียหมด เลยไม่รู้ธรรมะ, สู้คนที่ไม่รู้หนังสือสักตัวหนึ่งก็ไม่ได้ ในสมัยโน้นซึ่งเขารู้ธรรมะ; สมัยพระพุทธเจ้าแล้วยังไม่สนใจหนังสือ เขาไม่เรียนหนังสือกัน ไม่ใช้หนังสือ แต่ก็เป็นพระอรหันต์ได้. เดี๋ยวนี้หนังสือมันเฟ้อ, เฟ้อในที่นี้คือพาคนไปลงนรก พาคนไปลงอบายมุข ไปเป็นทาสของความสนุกสนานเอร็ดอร่อยตามเนื้อตามหนัง, หนังสือมันเฟ้ออย่างนี้; ลูกหลานตายายก็ลำบากหน่อย ต่อสู้ยาก มันสู้ไม่ค่อยไหว มันพ่ายแพ้แก่สิ่งยั่วยวนเหล่านั้น.

พ่อแม่เป็นแบบอย่างดี ลูกก็จะเป็นลูกที่ดี

เอาละ, ไม่ต้องปรับใคร หรือปรับอะไรในเรื่องนั้น มาพูดถึงตัวเราดีกว่า ว่าเราควรจะทำอย่างไร. เดี๋ยวนี้มีแต่ตายายเป็นส่วนมากที่นั่งอยู่ที่นี่ ที่พอจะพูดกันรู้เรื่อง ก็เลยพูดในลักษณะที่เป็นตายาย ว่า**ช่วยกันระมัดระวังให้ดีๆ อบรมลูกหลานให้ดี** ให้มันทันสมัยที่มันบ้ายิ่งขึ้นทุกที โลกนี้มันเป็นบ้ายิ่งขึ้นทุกที; เพราะฉะนั้นอย่าปล่อยปละละเลยนัก อุตส่าห์เอาใจใส่กับเด็กๆ ลูกๆ หลานๆ ให้มาก. พ่อนั้นขยันทำงานสักหน่อย เพื่อให้แม่เขาไม่ต้องไปทำงาน จะได้อบรมลูกหลานให้มันเป็นผู้เป็นคน, ถ้ามันไปทำงานกันเสียทั้งพ่อทั้งแม่ ทิ้งลูกหลานให้มันโตของมันเองแล้ว ก็มีหวังที่ว่ามันจะไม่เป็นผู้เป็นคน; ถึงมันจะรู้หนังสือ มันก็จะไม่เป็นผู้เป็นคน คือมันไม่มีนิสัยที่ดี ไม่มีจิตใจที่ประกอบไปด้วยธรรมะ. เดี๋ยวนี้เขานิยมให้แม่ไปทำงานบ้านเหมือนพ่อ, เราก็อย่าไปบ้าตามเขาเลย พวกนั้นมันโง่ไปพักเดียวมันก็หกล้มละ ที่จะให้แม่ไปทำอะไรอย่างพ่อ; **ให้แม่ทำงานอย่างแม่ อยู่ที่บ้านให้มันเรียบร้อย อบรมลูกหลานให้ดี นั่นแหละถูกต้อง**.

ฉะนั้น จึงขอร้องว่า ให้พ่อนั้นควรเหน็ดเหนื่อยสักหน่อยทำงานให้มากพอที่จะเลี้ยงครอบครัว อย่าให้แม่ต้องไปทำงาน, ให้แม่ได้ทำหน้าที่แม่ ดูแลลูกหลานอยู่อย่างใกล้ชิดในสายตาตลอดเวลา

แล้วก็จะคุ้มครองมันได้; พูดอย่างนี้ก็เก่าโบราณเต็มที่ ถอยหลังเข้าคลองหลายพันปี. ใครจะว่าก็ว่าไป เราเห็นว่าคนว่านี่มันโง่เอง เราก็ยังว่าอย่างนี้อยู่แหละ; เป็นธรรมเนียมแต่เก่าแก่แต่โบราณที่วางไว้ดีแล้ว ถูกแล้ว **พ่อก็จงเป็นพ่อ แม่ก็จงเป็นแม่ แล้วลูกก็จะเป็นลูกที่ดี**. เดี๋ยวนี้ไม่รู้ใครเป็นพ่อ ไม่รู้ใครเป็นแม่ ไปเป็นกะเทยกันเสียหมด ไอ้ลูกมันก็เป็นลิงทะโมน แล้วจะไปโทษใคร จะไปโทษพระเจ้าที่ไหน.

ทำบุญตายายต้องพูดกันอย่างนี้ ต้องศึกษากันอย่างนี้ ว่า **ทำอย่างไรจึงจะเกิดความปลอดภัยขึ้นทั้งแก่ตายายและแก่ลูกหลาน** เพราะว่าถ้าลูกหลานไม่ดี ตายายมันก็ร้อนเป็นไฟ, หรืออีกทีหนึ่งคนแก่ๆ มันก็เป็นลูกหลานอยู่ด้วย เป็นลูกหลานของคนที่ตายไปแล้วโน่น ยังจะต้องทำให้ถูกต้องต่อคนที่ล่วงลับไปแล้วโน่นด้วย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานที่จะตามมาในชั้นหลัง; เมื่อทำได้อย่างนี้ก็เรียกว่าปลอดภัย.

สรุปรวมลงได้ในคำว่า **ทุกคนเป็นคนกตัญญูกตเวทีมีปัญญา, เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันและกันอย่างยิ่ง**, และชิงกัน **กระทำกิจที่เป็นการช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก** หรือลักษณะอาการสมเป็นสัตบุรุษแท้; ตรงตามพระบาลีที่ได้ยกขึ้นไว้เป็นหัวข้อข้างต้นนั้น ว่า **"โย เว กตญฺญู กตเวที ธีโร กลฺยาณมิตฺโต**

ทพฺหภตฺติ จ โหติ ทุกฺขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจํ ตถาวิธํ สปฺปุริสํ วทนฺติ. - ผู้ใดเป็นผู้ฉลาดมีความเป็นผู้กตัญญูกตเวที, เป็นกัลยาณมิตรอย่างแน่นแฟ้น, กระทำกิจของผู้ตกทุกข์, บัณฑิตทั้งหลายเรียกคนคนนั้นว่า เป็นสัตบุรุษ” ดังนี้.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เอวํ ก็มีด้วยประการ ฉะนี้.

การบวชอยู่ที่บ้าน

หลักและวิธีปฏิบัติเพื่อการประพฤติพรหมจรรย์

หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ

การพึ่งผู้อื่น.

อันพึ่งท่าน พึ่งได้ แต่บางสิ่ง
เช่นพึ่งพิง ผ่านเกล้า เจ้าอยู่หัว
หรือพึ่งแรง คนใช้ คนควายวัว
ใช่จะพ้น พึ่งตัว ไปเมื่อไร.

ต้องทำดี สิ่งเกิดมี ที่ให้พึ่ง
ไม่มีดี มีฤๅที่ พึ่งเขาไฉน ?
ทำดีไป พึ่งตัว, ของตัวไป
แล้วจะได้ ที่พึ่ง ซึ่งถาวร.

พึ่งผู้อื่น พึ่งได้ แต่ภายนอก,
ท่านเพียงแต่ กล่อมบอก หรือพร่ำสอน
ต้องทำจริง เพียรจริง ทุกสิ่ง, ตอน-
นี้, จึงถอน ตัวได้ ไม่ตกจม.

จะตกจน หรือว่า จะตกนรก
ตนต้องยก ตนเอง ให้เหมาะสม
ตนไม่ยก, ให้เขายก นั่นพกลม :
จะตกหล่ม ตายเปล่า ไม่เข้าการ ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

การบวชอยู่ที่บ้าน

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ อาตมาก็ยังกล่าวถึง คู่มือหรือวิธีการศึกษา เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อไป ตามเดิม.

ขอซ้อมความเข้าใจว่า **การบรรยายนี้ ไม่ได้กล่าวเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง** โดยละเอียดโดยเฉพาะ; **แต่กล่าวในฐานะเป็นโครงของเรื่อง**, เป็นเค้าโครงของเรื่อง, เป็นวิธีการที่จะศึกษาโดยเค้าโครงของเรื่อง, ส่วน**รายละเอียดนั้นก็ไปหาศึกษาได้เอง** เพราะมันยังมีมาก. แต่จะมีหัวข้อบรรยายเฉพาะในวันนี้ ว่า **การปฏิบัติที่เป็นการบวชอยู่ที่บ้าน** หรือจะ**เรียกสั้น ๆ** ก็ว่าจะกล่าวเรื่อง**การบวชอยู่ที่บ้าน**, ฟังดูก็แปลก.

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ชุด 'คู่มือพุทธศาสนา'
ครั้งที่ ๑๒ ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา : ๒๓ มีนาคม ๒๕๒๘

ข้อนี้ก็มีเหตุผลที่จะกล่าว หมายความว่า บางคนมีความน้อยใจ เสียใจว่าไม่ได้บวช เพราะว่าเป็นสตรีเพศบ้าง หรือเพราะเหตุอย่างอื่นๆ ทำให้ออกไปบวชไม่ได้ ต้องอยู่ที่บ้าน ดังนี้บ้าง, หรือแม้แต่เขาบวชอย่างพรหมจาริณีกัน ๙ วัน ๑๐ วัน ที่จัดกันขึ้นทั่วๆ ไปในระยะนี้ ก็ไปบวชไม่ได้ จึง**ขอเสนอวิธีบวชชนิดที่อยู่ที่บ้าน** เรียกว่า บวชอยู่ที่บ้าน

บางคนจะสงสัยว่า **บวชทำไมอยู่ที่บ้าน?** มันก็พอจะ**ตอบได้ว่า เราทำอย่างเดียวกัน ในวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายของคำว่า บวช** คือคำว่า **ปพฺพชฺชา** ซึ่ง**แปลว่าบวช; ปพฺพชฺชา** นี้มัน**แปลตามตัวหนังสือ** ก็ว่า **ไปหมดจากที่ควรไป, เว้นหมดจากที่ควรเว้น** ก็คือเว้นหรือไปเสียจากการปฏิบัติหรือการเป็นอยู่ชนิดที่เป็นทุกข์, สิ่งใดเป็นไปเพื่อความทุกข์ เราจะเว้นเสียโดยเด็ดขาด; **ไม่ทำในใจว่า อยู่ที่บ้านหรืออยู่ที่วัด** แต่ว่าโดยแท้จริงก็อยู่ที่บ้าน แต่ไม่ต้องทำในใจว่าอยู่ที่บ้านหรืออยู่ที่วัด, **ทำในใจแต่การประพฤติปฏิบัติ ให้ตรงตามความหมายนั้นเท่านั้น** คือว่าไปหมด เว้นหมดจากสิ่งที่ควรเว้นควรไป ในทุกๆ ระดับ.

หรือแม้ว่า เราจะอาศัยคำอีกคำหนึ่ง คือคำว่า **พรหมจรรย์** แปลว่า **การประพฤติประเสริฐ, ประพฤติอย่างพรหม ก็ไม่ได้จำกัดว่า ที่บ้านหรือที่วัดถ้าประพฤติได้ก็ประพฤติ;** อย่างจะถือ

ศีลพรหมจรรย์อยู่ที่บ้าน ศีล ๘ ศีล ๑๐ นั้นก็ยังถือได้. คำว่า **พรหมจรรย์ นั้นมีความหมายว่า การประพฤติอย่างเต็มที่หรือเคร่งครัด** ติดต่อกันเป็นระยะยาว เป็นการปฏิบัติตลอดชีวิต อย่างนี้ก็ยังได้, พูดกันง่ายๆ ว่า **ประพฤติพรหมจรรย์ที่บ้าน** มันก็ยังทำได้.

ทีนี้เมื่อบุคคล **บางคนไม่อาจจะออกไปบวช** หรือว่าเป็นสตรีไม่อาจจะบวชเป็นภิกษุณี ก็เสียใจหรือน้อยใจอย่างนี้ก็มี, หรือด้วยเหตุอย่างอื่นออกไปบวชไม่ได้ อย่างนี้ก็มี, ไม่ต้องเสียใจ ไม่ต้องน้อยใจ, **พยายามประพฤติปฏิบัติในธรรมะ** ซึ่งเป็นการปฏิบัติให้ดีที่สุด ให้สูงที่สุด **ตามที่จะทำได้ ก็จะเป็นการบวชอยู่ที่บ้าน,** เรียกว่าบวชอยู่ที่บ้าน. ฟังดู ให้ดีๆ **เพราะบวชนั้นคือการเว้นเสียจากสิ่งที่ควรเว้น**, **พรหมจรรย์นั้นหมายถึงการประพฤติข้อธรรมอย่างจริงจังเคร่งครัด**, แม้ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ถ้าทำอย่างเคร่งครัดติดต่อกันจนตลอดชีวิต ก็เรียกว่าพรหมจรรย์ได้เหมือนกัน. เดี๋ยวนี้เราจะถือเอาหลักปฏิบัติตามที่มีอยู่อย่างไร ในพระพุทธศาสนานั้น เอามาถือไว้เป็นหลักปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดผลอย่างเดียวกัน กับพวกที่บวชออกไปอยู่ที่วัด หรือไปอยู่ในป่า, และในบางกรณี บวชอยู่ที่บ้านจะทำได้ดีกว่าบางคนหรือบางพวก ที่ไปบวชเหลวไหลอยู่ที่วัด หรือแม้อยู่ในป่า. ด้วยเหตุนี้แหละพอที่จะกล่าวได้ว่า เรื่อง**สถานที่** นั้นก็**ไม่ได้สำคัญเด็ดขาด**อะไรนัก, มัน**สำคัญ** หรือ

เด็ดขาดอยู่ที่การประพฤติกระทำมากกว่า ซึ่งขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจฟังให้ดีๆ ว่า บวชอยู่ที่บ้านนั้นจะบวชกันได้อย่างไร?

หลักปฏิบัติในการบวชอยู่ที่บ้าน

การบวชเพื่ออยู่ที่บ้านนั้น ก็ต้องอาศัยหลักธรรมะ ที่เป็นเนื้อแท้ หรือเป็นตัวแท้ของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่เป็นหลักชัดเจนตายตัว. ในที่นี้**จะเลือกเอามาสักหมวดหนึ่ง สำหรับยึดเป็นหลักปฏิบัติ**, แต่ก็มิได้เลือกเอาหมวด เช่น อริยอัฏฐังคิกมรรคเป็นต้น นั้นมันเป็นหลักทั่วไป ที่วัดก็ได้ ที่ไหนก็ได้, จะเอาชนิดที่สูงขึ้นไป ละเอียดขึ้นไปกว่านั้น คือ หมวดธรรมที่มีชื่อว่า **อินทรีย์ทั้ง ๕**, **อินทรีย์ทั้ง ๕** จำไว้ให้ดี.

อินทรีย์ทั้ง ๕ คือ **สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา** ๕ อย่างนี้ แต่ละอย่างเรียกว่า อินทรีย์. คำว่า**อินทรีย์** แปลว่า **สำคัญตัวการสำคัญ หลักสำคัญ หัวข้อสำคัญ**, ธรรมทั้ง ๕ ข้อนี้ จะมีอยู่ในการปฏิบัติทั่วไป, จะทำสมาธิหรือเจริญภาวนาอย่างไร ก็ต้องทำให้มีอินทรีย์ครบทั้ง ๕.

ขอให้ฟังให้ดีว่า **จะปฏิบัติธรรมะพวกไหนก็ตามจะต้องปฏิบัติให้มีอินทรีย์** ในคำเหล่านั้น **ครบทั้ง ๕** ที่เรียกว่า ๕, ๕ นี้ก็คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ดังที่กล่าวแล้ว.

๑. มีสัทธา - เชื่อในธรรม เป็นเครื่องดับทุกข์

ข้อแรก คือ **สัทธา** แปลว่า **ความเชื่อ** บวชอยู่ที่บ้าน ก็มีความเชื่อในธรรมะนั้นๆ ถึงที่สุด. เชื่อในอะไร? ถ้าถามว่า **เชื่อในอะไร?** ก็คือ **เชื่อในธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์** ที่รู้กันทั่วไป ก็เช่น **ศีล สมาธิ ปัญญา** หรือ **อริยอัฏฐังคิกมรรค** มีองค์ ๘ นี้ เป็นธรรมที่ดับทุกข์. เราได้ศึกษาแล้ว เห็นแล้ว **มีความเชื่อ ว่าธรรมเหล่านี้ดับทุกข์ได้จริง** หรือว่าธรรมเหล่านี้เป็นที่พึ่งได้จริง, เชื่อลงไปเสียทีหนึ่งก่อน.

แล้วก็เชื่ออีกทีหนึ่ง คือ **เชื่อตัวเอง** ว่าตัวเองนี่สามารถที่จะปฏิบัติธรรมะเหล่านั้น ในเนื้อในตัวของตนมีความถูกต้องเหมาะสม ที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมะเหล่านั้น, นี่ก็เป็นอีกเชื่อหนึ่ง รวมกันเป็น ๒ เชื่อ : เชื่อในสิ่งที่จะประพฤติปฏิบัติว่าดับทุกข์ได้, แล้วก็เชื่อว่า ตัวเองมีคุณธรรมที่จะดับทุกข์เหล่านั้นได้อย่างเพียงพอ.

นี่มี**ศรัทธา**อย่างนี้ แล้วก็อยู่ที่บ้าน บวชอยู่ที่บ้านมัน **ก็พอที่จะทำให้เกิดอำนาจ** เกิดกำลัง กำลังภายในก็ได้, ใช้คำอย่างนี้กับเขาบ้าง. เกิดอำนาจเกิดกำลัง ในการที่จะปฏิบัติธรรมะเหล่านั้น คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นหลักทั่วไป; เช่นว่า**รับศีล**เอาไป ไปถือที่บ้าน **ก็ต้องทำให้เป็นศีลของบุคคลผู้มีศรัทธาอย่าง**

แน่นแฟ้น แน่วแน่ **โดยเชื่อว่าศีลนั้นเป็นเครื่องดับทุกข์ได้**, แล้วก็เชื่อว่า **ตัวเองสามารถรักษาศีลได้**; ให้มีความเชื่ออย่างนี้เถิด ก็จะเป็นผู้มีศรัทธา, แล้วก็มีอาการเหมือนกับว่า เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์อย่างยิ่ง มีความหนักแน่น จริงจัง เคร่งครัด ในการปฏิบัตินั้นๆ.

ทีนี้ก็ปล่อยให้ศรัทธานั้นแหละ ดำเนินไปตามที่ควรจะมีในแต่ละวันๆ **อำนาจของศรัทธา ทำให้มีการประพฤติจริง ทำจริง** ถึงที่สุด แล้วก็มีกำลังใจ ที่เกิดมาแต่ศรัทธานั้นมากมาย ประพฤติปฏิบัติ ได้เต็มที่.

เดี๋ยวนี้คนมีศรัทธากันแต่ปาก มีศรัทธากันแต่ผิวๆ ว่ามีศรัทธา มีศรัทธา แต่หาได้มีศรัทธาตัวจริงแท้จริงตามที่กล่าวมานี้ไม่, คือไม่ได้เชื่อแม้ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยแท้จริง, แล้วก็ไม่ได้เชื่อว่า ตัวเองจะสามารถประพฤติปฏิบัติได้ ตามคำสอนเหล่านั้น. มาจัดการกันเสียใหม่ มาชำระสะสางกันเสียใหม่; **อยู่ที่บ้าน แต่ให้มีศรัทธาเต็มเปี่ยมทั้ง ๒ ประการ คือมีศรัทธาในธรรมะ** ที่จะประพฤติว่าดับทุกข์ได้จริง แล้ว**มีศรัทธาในตัวเอง**, ตัวเองนั่นแหละ ว่าสามารถที่จะปฏิบัติธรรมะเหล่านั้นได้, รวมกำลังกันเป็น ๒ ฝ่ายอย่างนี้แล้ว ก็เป็นศรัทธาที่สมบูรณ์อยู่ที่บ้าน ก็มีลักษณะอาการเหมือนบวชอยู่ที่บ้าน.

๒. มีวิริยะ - มีความเพียรและกล้าหาญ

ที่นี้ **ข้อที่ ๒ วิริยะ** วิริยะ แปลว่า **ความเพียร** หรือ **ความกล้าหาญ**, บวกกันทั้งความเพียรและความกล้าหาญเข้าด้วยกัน ก็เรียกว่า วิริยะ, ยิ่งมีศรัทธาในธรรมะ หรือในตัวเองมาก่อนแล้ว วิริยะก็จะเข้มแข็งถึงที่สุด; **อาศัยอำนาจของศรัทธา** นั้นเป็นพื้นฐาน **กระทำอย่างกล้าหาญอย่างพากเพียร ในสิ่งที่ควรจะทำ** ทุกเรื่อง ไม่ว่าเรื่องเกี่ยวกับโลก หรือเกี่ยวกับเหนือโลก.

เรื่องที่เราจะต้องทำ ถ้ากล่าวกันแต่ใจความสรุปสั้นๆ แล้ว ก็จะ**มีอยู่ ๔ ประการ**ด้วยกัน คือมีความพากเพียร**กล้าหาญในการที่จะป้องกัน**, พากเพียรกล้าหาญ**ในการที่จะสละ**, พากเพียรกล้าหาญ**ในการที่จะสร้างสรรค์**, และพากเพียร**กล้าหาญในการที่จะรักษา**. คำ ๔ คำนี้มีความหมายคลุมหมดในหน้าที่ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร, ป้องกัน สละ สร้าง และรักษา.

(๑) **ป้องกัน** คือ **ป้องกันไม่ให้สิ่งที่ไม่ควรจะเกิด** จะมีนั้นเกิด**มีขึ้นมา**; เช่นศัตรูอย่างนี้ เราต้องใช้การป้องกัน ไม่ให้เกิด ไม่ให้มีขึ้นมา. กิเลสเป็นศัตรูร้ายกาจกว่าอะไรหมด ก็มีการป้องกันอยู่อย่างถูกต้อง, ราวกับว่าป้องกันข้าศึกอันใหญ่หลวง ไม่ให้เกิดขึ้นได้.

แล้วก็อันที่ (๒) **สละที่เกิดขึ้นแล้ว**; ถ้าสิ่งที่ไม่พึงปรารถนานั้น ได้เกิดขึ้นเสียแล้ว ก็ต้องพากเพียร เข้มแข็ง กล้าหาญ ในการที่จะสละมันออกไปเสีย.

ทีนี้ก็มาถึงส่วนที่ (๓) ต้องสร้างสรรค์ ได้แก่สิ่งที่ยังไม่มี**ความดี ความงาม** กุศล สุจริต ทุกอย่างทุกประการที่ควรจะมีในตน ที่มันยังไม่เคยมี **ก็ต้องสร้างให้มีขึ้นมา**, ด้วยอาศัยความเชื่อในสิ่งนั้นๆ และเชื่อตัวเอง ว่าจะปฏิบัติได้ ดังที่กล่าวมาแล้วในข้อศรัทธา ก็สามารถจะสร้างสิ่งที่ยังไม่มีในตน, ความดีหรือกุศลที่ยังไม่มีในตน ให้เกิดมีขึ้นมาในตน ให้จนได้, นี่เรียกว่าในทางสร้างสรรค์

ทีนี้ (๔) ข้อสุดท้าย ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาได้เท่าไร เพียงไร **ต้องมีการรักษา**, มีการรักษา หรือจะถึงกับพัฒนาให้เจริญงอกงามยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นหน้าที่สุดท้าย คือรักษา. เหมือนกับว่าหาเงินมาได้มันก็ต้องรักษาให้อยู่ในสภาพที่ถูกต้อง, ให้ใช้จ่ายในลักษณะที่ถูกต้อง, ให้มีอยู่อย่างถูกต้อง.

เราอยู่ที่เรือน **บวชอยู่ที่เรือน** แต่มีวิริยะ : ความพากเพียรหรือกล้าหาญถึงที่สุด ในการที่จะป้องกัน**ไม่ให้ความชั่วร้ายอกุศลบาปใด เกิดขึ้นในตน**, ป้องกันได้เต็มที่. แล้ว**ถ้ามีบาป**มีอกุศล

ที่ได้**เกิดขึ้นโดยพลั้งเผลอ ก็ละไปเสีย**อย่างเต็มที่, แล้วก็**สร้างที่มันยังไม่เกิด**บุญกุศล ความดีที่ยังไม่เกิด ก็สร้างให้เกิด, **ทำให้เกิดขึ้นมา**. ครั้นเกิดขึ้นได้แล้ว ก็รักษาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป, นี้เรียกว่ามีวิริยะ อยู่ที่บ้านที่เรือน.

โดยมากไม่สนใจที่จะทำให้จริง คือปล่อยไปตามบุญตามกรรม : แต่เดี๋ยวนี้เราต้องการจะเป็นผู้บวช จะเป็นนักบวชอยู่ที่บ้านก็จะต้องตั้งใจเป็นพิเศษ ในฐานะที่ว่าเป็นนักบวช; **แม้ว่าจะอยู่ที่บ้านมีความระมัดระวัง** ให้เกิดความถูกต้อง ในการที่จะ**ป้องกัน** หรือ**สละ** หรือ**สร้าง** หรือ**รักษา** ดังที่กล่าวแล้ว.

๓. มีสติ - ต้องใช้ในทุกกรณี

ทีนี้ **ข้อถัดไป**ก็คือ**มีสติ**, มีสติ สิ่งที่เรียกว่าสตินี้เป็นธรรมะพิเศษ, **เป็นธรรมะจำเป็นสำคัญที่จะต้องใช้ในทุกกรณี**; ช่วยจำข้อความนี้ไว้ให้ดีๆ ว่าธรรมะที่จะ**ต้องใช้ทุกกรณี**ไม่ว่าที่ไหนอย่างไร **ได้แก่สติ**. ทุกเรื่องมันต้องทำไปหรือเป็นไป ในความควบคุมของสติ; **ถ้าไม่มีสติ** มันก็**ทำอะไรไม่ได้**, แม้แต่จะลุกขึ้นยืนจะเดินไปมันก็ทำไม่ได้, มันก็หกล้มลุกซวนเซไป, แม้แต่จะรับประทานอาหาร ถ้ามันไม่มีสติ เดี๋ยวมันก็ป้อนอาหารเข้าจมูกไป, หรือว่าถ้าไม่มีสติ มันก็จะกินอาหารอย่างตะกละ อย่างที่เป็นกิเลส.

ไปคิดดูเองก็แล้วกันว่า เรื่องอะไร **ทุกเรื่องที่อยู่ที่บ้านที่เรือน** นับตั้งแต่ว่าจะทำงานชั้นหยาบ ตักน้ำผ่าฟืน ล้างหม้อล้างไห **ก็ต้องทำไปด้วยความรู้สึกที่เรียกว่าสติ**. ถ้ามันเป็นเรื่องของกิเลสแล้ว ก็จะต้องระมัดระวังยิ่งขึ้น; ดังนั้น **จึงมีหลักในชั้นสูงว่า มีสติในทุกผัสสะ, มีสติทุกผัสสะ**.

สิ่งที่เรียกว่า**ผัสสะ** นี้ เข้าใจว่าคงจะเป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้ว เพราะพูดมามากมายหลายสิบครั้งเต็มทีแล้ว. พูดสรุปอีกทีหนึ่งก็ว่า เรา คนเรานี่ มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่าง ที่จะกระทบกันเข้ากับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ ที่อยู่ข้างนอกที่เป็นคู่กระทบ; เรียกว่ามันมีคู่ติดต่อ หรือคู่กระทบ : ตาเป็นคู่กับรูป หูเป็นคู่กับเสียง จมูกเป็นคู่กับกลิ่น ลิ้นเป็นคู่กับรส ผิวหนังเป็นคู่กับโผฏฐัพพะที่จะมากระทบผิวหนัง; นี้เป็นฝ่ายกาย**เป็นฝ่ายรูปธรรม**, คู่สุดท้ายเป็น**ฝ่ายนามธรรม** คือ **ใจที่จะรู้สึก กระทบต่อความรู้สึกคิดนึกของใจ** ที่เรียกว่าธัมมารมณ์. ใจนี้เป็นคู่กับธัมมารมณ์ จะต้องพบกันอยู่เสมอ คือมันคิดนึกรู้สึกได้, จะอาศัยความจำแต่หนหลัง ที่จำอะไรๆ ไว้ได้มาก สิ่งเหล่านั้นก็จะมากลายเป็นสิ่งสำหรับคิดนึกรู้สึกขึ้นมาแล้วก็กระทบใจ. นี้ก็เรียกว่ามีคู่กระทบ.

ตาก็มีสิ่งสำหรับกระทบคือ**รูป**, หูก็มีสิ่งสำหรับกระทบคือ

เสียง, **จมูก**ก็มีคู่กระทบ คือ**กลิ่น**, **ลิ้น**มีคู่กระทบคือ**รส**, **ผิวกาย**ก็มีคู่กระทบ คือ**โผฏฐัพพะ**, **ใจ**ก็มีคู่กระทบ คือ**ธัมมารมณ์**, เป็นสิ่งที่อยู่กับเนื้อกับตัว หรือเป็นเนื้อเป็นตัวของตนอยู่แท้ๆ แต่แล้วคนก็ไม่รู้จัก. นี่พิจารณาดูกันถึงข้อนี้ก่อนเถอะว่า มันเป็นเนื้อเป็นตัวของตัวอยู่กับตัวแท้ๆ; แต่คนก็ไม่รู้สึก ไม่รู้จัก ว่ามันมีอยู่อย่างไร, ในฐานะอย่างไร.

ถ้าจะศึกษาธรรมะให้เป็นธรรมะกันจริงๆ แล้ว**จะต้องรู้จักสิ่งสำคัญ ๖ คู่นี้** ให้แจ่มแจ้งชัดเจนแน่นอนรู้กันให้ทั่วถึงเกี่ยวกับเรื่องทั้ง ๖ คู่นี้; **เพราะว่าอะไร ๆ มันก็สำเร็จมาจากอายตนะ ๖ คู่นี้**, หรือว่าโลก โลกทั้งโลกมันจะมีปรากฏอยู่ได้ ก็เพราะว่าเรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ถ้าเราไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็คือไม่มีอะไร, มันก็คือไม่มีโลก ไม่มีอะไรทุกสิ่งทุกอย่าง. **จงรู้จักสิ่งที่เรามีสำหรับทำให้สิ่งต่าง ๆ มี** และเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาก็เพราะสิ่งทั้ง ๖ นี้, สิ่งทั้ง ๖ นี้จึงอยู่ในฐานะสำคัญว่า ถ้าจัดการกับมันถูก ก็ดีไป ถ้าจัดการกับมันผิด ก็เป็นเรื่องร้ายเหลือที่จะร้ายไม่มีอะไรจะร้ายยิ่งไปกว่านี้.

จึงขอชักชวน วิงวอนท่านทั้งหลายว่า **จงรู้จักสิ่งทั้ง ๖ คู่นี้ให้ดีที่สุด** ในฐานะที่มันมีอยู่ในตัวเรา หรือมันเป็นตัวเราอยู่นั่นเอง, แล้วก็**มีสติเมื่อสิ่งนี้ทำหน้าที่** : มีสติเมื่อตาทำหน้าที่เห็นรูป มีสติ

เมื่อหูทำหน้าที่ได้ยินเสียง, มีสติเมื่อจมูกทำหน้าที่ดมกลิ่น, มีสติในเมื่อลิ้นทำหน้าที่รู้รส, มีสติเมื่อผิวหนังทำหน้าที่กระทบกับสิ่งที่มากระทบผิวหนัง, และมีสติเมื่อใจทำหน้าที่กระทบกันเข้ากับธัมมารมณ์ คือความรู้สึกคิดนึก ให้รู้โดยประจักษ์ว่า มันเป็นอย่างไร แล้วมันมีการกระทำสืบต่อต่อไปอย่างไร ซึ่งก็ควรจะทราบไว้ด้วยเหมือนกัน.

ยกตัวอย่างคู่แรก คือตากับรูป พอตากับรูปกระทบกัน มันก็เกิดวิญญาณทางตา คือการเห็นแจ้งทางตาขึ้นมา. นี่เรียกว่าวิญญาณทางตา ตากับรูปที่มากระทบ และวิญญาณทางตา มีอยู่พร้อมกัน ๓ อย่างนี้ในหน้าที่เดียวกัน, นั่นแหละเรียกว่าผัสสะ; ไม่ใช่เพียงแต่ตากระทบรูป นั้นมันพูดหยาบๆ เกินไป พูดตามพระบาลีที่ชัดเจนแล้ว **จะต้องมี ๓ เสมอ** คือ **มีอายตนะภายในอายตนะภายนอก** และ**วิญญาณ** ที่เกิดออกมาจากอายตนะนั้นๆ, เหมือนอย่างในทางตา ดังที่กล่าวแล้ว **พอตาเห็นรูป กระทบกับรูปก็เกิดการเห็นทางตา. คือจักษุวิญญาณ**, เลยได้เป็น ๓ อย่าง คือ **ตา** อย่างหนึ่ง **รูป** อย่างหนึ่ง **จักษุวิญญาณ** อย่างหนึ่ง, จักษุวิญญาณ ทำหน้าที่**สัมผัสรูปทางตา** นี่เรียกว่า**จักษุสัมผัส**, จักษุสัมผัส มีการสัมผัส ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ฯลฯ ก็เหมือนกันแหละ มันมีอยู่ ๓ อย่าง อย่างนี้ ทำหน้าที่รู้สึกอยู่ก็เรียกว่าผัสสะ.

ที่นี้ **ผัสสะมีแล้ว** เช่นผัสสะทางตา มีแล้ว มันก็**จะเกิดเวทนา** คือความรู้สึกที่พอใจ หรือไม่พอใจ หรือเฉยๆ เป็นเวทนา ๓ อย่างขึ้นมา, เรียกว่าเวทนาที่เกิดมาจากการสัมผัสโดยทางตา. นี่เวทนาเกิดแล้ว มันไม่หยุดอยู่เพียงนั้น, มันให้เกิดอันอื่นต่อไปอีก. ถ้าในขณะสัมผัสนั้นเราเป็นคนโง่ คือ**ไม่มีสติ** หรือ **ไม่มีปัญญา**ใดๆ ในขณะที่สัมผัสทางตานั้น มันก็**เป็นสัมผัสโง่**, มันก็ออกมา**เป็นเวทนาโง่** ที่ไม่มีสติควบคุม. มันก็**ปรุงความคิดนึกต่อไป** คือ **มีความยินดี** เมื่อสัมผัสนั้นให้พอใจ, **ยินร้าย** โกรธแค้นขัดเคือง เมื่อสัมผัสนั้นไม่เป็นที่พอใจ, หรือ**เกิดพะวงหลงใหลอยู่** อยากจะรู้ แต่ก็ไม่รู้ว่าอะไร อย่างนี้ เมื่อสัมผัสนั้นมันไม่แสดงว่าเป็นที่พอใจ หรือไม่เป็นที่พอใจ เมื่อเวทนานั้นไม่ชัดลงไป ว่าเป็นที่พอใจ หรือไม่เป็นที่พอใจ.

นี่มัน**เกิดโลภะ โทสะ โมหะ** ขึ้นมาตรงนี้; ถ้ารับเอาด้วยความพอใจ ก็เกิดโลภะ, รับเอาด้วยความไม่พอใจก็เกิดโทสะ, รับเอาด้วยความไม่แน่ว่าพอใจหรือไม่พอใจก็เกิดโมหะ. ถ้าเกิดโลภะ โทสะ โมหะ แล้วมันเกิดไฟเสียแล้ว นั่น.

ที่นี้มันก็ **จะเกิดสิ่งที่เรียกว่า ตัณหา** คืออยากต่อไป ในกรณีที่เกิดโลภะ คือ**เวทนาเป็นที่ถูกใจ เกิดโลภะ** มันก็เกิดตัณหาสำหรับจะได้ จะเอา จะมีไว้ หรือจะมาหาอีก; หรือถ้าหากว่า

มันเกิดโทสะ คืออารมณ์นั้นไม่น่าพอใจ, **เกิดโทสะ** มันก็เกิดความอยาก คือตัณหา อยากจะฆ่าเสีย อยากจะทำลายเสีย หรืออยากจะผลักไสออกไปเป็นอย่างน้อยตามแบบของโทสะ; ถ้าว่ามัน **ไม่แน่ว่าอย่างไร** มันก็วนเวียนอยู่ที่นั่น **เป็นลักษณะของโมหะ.**

นี่มัน**เกิดโลภะ โทสะ โมหะ** อย่างนี้แล้ว มันก็คือเกิดไฟ, เกิดไฟขึ้นในจิตใจ. **ถ้ามีสติเสียแต่ในขณะผัสสะ** แล้วมันไม่เกิดอย่างนี้ **มันกลายเป็นเกิดอีกทางหนึ่ง** คือทางที่ให้รู้ว่านี่อะไรนะ, นี่อะไรนะ, ควรทำอย่างไรนะ, นี่ควรทำหรือไม่ควรทำ. ควรทำอย่างไร ก็ทำไปตามที่ควรจะทำ, ไม่มามัวยินดียินร้ายโกรธแค้นขัดเคืองอะไรอยู่ มันก็เลยไม่เกิดไฟ ไม่เกิดทุกข์. นี่เพราะ**อำนาจสติ**แท้ๆ **ที่ป้องกันไว้ไม่ให้เกิดไฟขึ้นมา** ในเมื่อมีการกระทบทางผัสสะ

เมื่อมีตัณหาเป็นความอยากแล้ว มันก็**ปรุงต่อไปเป็นอุปาทาน คือผู้อยาก. ความรู้สึกอยาก** มันก็จะปรุงให้เกิดความรู้สึกว่า **มีผู้อยาก** ซึ่งเป็นเพียงความรู้สึกเท่านั้นไม่ใช่ตัวตนอะไร; พอมีผู้อยากแล้ว มันก็ถึงที่สุดแล้ว ที่มันจะเป็นเรื่องสำหรับจะเป็นทุกข์ทรมาน คือมันมีความรู้สึกหนัก ด้วยความมีตัวตน ความมีของตน, และเมื่อมีตัวตนแล้ว มันก็มีอะไรเป็นของตน.

เมื่อเกิดตนขึ้นมาอย่างนี้แล้ว **เกิดตนในความรู้สึก** ไม่ใช่ตัวจริงอะไร เพียงแต่ในความรู้สึกว่าตัวตน มันเกิดตัวตนอย่างนั้นแล้ว, **มันก็เอาอะไรๆ มาเป็นของตน** ทั้งภายนอกและภายใน; เช่น **ยึดถือเอาความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นของตน** มันก็หนักเท่าไร ทุกข์เท่าไร ร้อนเท่าไร. ที่นี้ **ภายนอก** มันก็**ยึดถือ**เอา**ทรัพย์สมบัติสิ่งของบุตร ภรรยาสามี** เป็นต้นว่า**เป็นของตน**, มันก็หนักเท่าไร มันก็เลยหนักรอบด้าน หนักทุกทิศทุกทาง, เพราะมีอุปาทานยึดถือ โดยความเป็นของตนในสิ่งทั้งปวง. **นี้คือทำผิดเมื่อผัสสะ**, ทำผิดเมื่อผัสสะ แล้วก็**ความทุกข์มันก็เกิด**อย่างนี้.

ถ้ามีสติเมื่อผัสสะ คือได้ศึกษาฝึกฝนมาดี มีสติมีปัญญา, แล้วก็มีสติมาทันเวลา ที่มันมีอะไรมากระทบตามันก็เป็นการกระทบที่ฉลาด, เป็นสัมผัสที่ฉลาด คือสัมผัสด้วยสติ มันไม่หลงปล่อยให้กิเลสเกิด, แต่มันกลับรู้ว่าควรทำอย่างไร แล้วมันก็ทำไปในทางที่ควรทำ ให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ไม่เกิดโทษ. ถ้าไม่มีสติ มันก็ไปเกิดกิเลส แล้วมันก็เกิดโทษ, มันเป็นได้อย่างนี้ทั้ง ๖ ทาง คือทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ, มีวิธีที่จะปรุงแต่งจนเกิดความทุกข์กันอย่างนี้.

นี่เป็นวิทยาศาสตร์ของธรรมชาติ เรื่องของความทุกข์, ในเรื่องของความทุกข์ ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาเป็นหลักวิทยาศาสตร์ตามธรรมชาติ ในพระพุทธศาสนาว่ามีอยู่อย่างนี้. **ความสุข**และ**ความทุกข์มันเกิดขึ้น เพราะทำผิดหรือทำถูกในขณะแห่งผัสสะ**; มันไม่ได้เกิดมาจากผีสาง เทวดา เคราะห์โชค ดวงดาว อะไรที่ไหน. **พระองค์จึงตรัสว่า มันไม่ได้เกี่ยวกับผลกรรมแต่ชาติก่อนด้วยซ้ำไป มันเกิดจากการกระทำผิดหรือกระทำถูก** ที่นี่และเดี๋ยวนี้คือ**ผัสสะ**นั่นเอง. นี่เราก็มีผัสสะชนิดที่มีสติ, **เราจึงต้องมีสติ เพื่อจะได้ควบคุมผัสสะ.**

คำว่า **สติ** นั้นน่ะ มันประกอบอยู่ด้วยปัญญาเสมอ, คำว่า **สติ นั้นต้องประกอบด้วยปัญญาอยู่เสมอ. สติ** คือ **ระลึกได้**, ระลึกก็คือ ระลึกความจริงของความจริง ว่าเป็นอย่างไร นั้นคือปัญญา. **สติขนเอาปัญญามาทันเวลา** ที่มีการกระทบทางอายตนะนี้, มันก็**รู้ว่าควรทำอย่างไร** มันก็เลยทำไป **ในทางที่ไม่เกิดทุกข์**, ไม่เกิดความรัก ไม่เกิดความโกรธ ไม่เกิดความเกลียด ไม่เกิดความกลัว ไม่เกิดความอิจฉาริษยา ไม่เกิดความหึงความหวง ไม่เกิดความอาลัยอาวรณ์, ไม่เกิดอะไรต่างๆ ที่เป็นที่ตั้งแห่งความทนทุกข์ทรมาน, นี่เรียกว่ามีสติ.

บวชอยู่ที่บ้าน แต่มีสติอย่างนี้ ลองคิดดู คำนวณดู; บวชอยู่ที่บ้าน โดยการมีสติอย่างนี้อยู่ที่บ้าน มันดีกว่าที่บวชอยู่ที่วัดหลายๆ องค์ ที่ไม่ประสีประสาอะไร, ไม่รู้จักแม้แต่ว่าสติคืออะไรด้วยซ้ำไป. นี่ขอให้สนใจ ว่า**ที่บ้านก็บวชได้**, บวชได้อย่างยิ่ง **ถ้ามีสติสมบูรณ์** ในลักษณะอย่างที่กล่าวมานี้.

เรามีหลักว่า ในขณะที่สัมผัส สัมผัสหรือกระทบต้องมีสติ. เมื่ออะไรมากระทบจิตทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ต้องมีสติ, **ให้เป็นการสัมผัสสิ่งนั้นๆ ด้วยสติ** ก็เรียกว่า **สัมผัสด้วยวิชชา**, สัมผัสด้วยปัญญา มีความลืมหูลืมตา ไม่หลับหูหลับตา มีการลืมหูลืมตา **ก็กระทำไปอย่างถูกต้อง** ไม่ผิดพลาดใดๆ ไม่อาจจะเกิดทุกข์ได้. นี่เรียกว่า เราสัมผัสโลกด้วยสติปัญญาอยู่ทุกวันๆ ทุกวันๆ ทุกวันๆ, **สัมผัสโลก** คือสิ่งทั้งปวงที่มากระทบ **ด้วยสติ ด้วยปัญญา** อยู่ตลอดเวลา **ก็ไม่เกิดความทุกข์**.

บวชอยู่ที่บ้าน เป็นนักบวชอยู่ที่บ้าน ทำได้อย่างนี้ ก็คือปฏิบัติสูงสุด ตามหลักพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว.

นี่จำไว้ว่า **ถ้าว่าทำผิดเมื่อผัสสะ** คือเป็นสัมผัสด้วยความโง่ **ด้วยอวิชชา**แล้วก็**เกิดทุกข์**; ถ้าสัมผัสด้วยวิชชา รู้จริงตามที่เป็นจริงอย่างไร เรียกว่า**เป็นสัมผัสด้วยวิชชา** แล้วก็

ไม่เกิดทุกข์. ฉะนั้นอย่าได้มีการสัมผัสด้วยความโง่, อย่าได้มีการกระทบหรือรับอารมณ์ใดๆ ด้วยความโง่. แต่ให้รับหรือ **รู้สึกอารมณ์นั้นๆ ด้วยสติด้วยปัญญา**, และให้ฝึกฝนอยู่เป็นประจำ.

เรื่องนี้พูดมันก็พูดได้ และพูดง่าย; แต่พอถึงคราวที่จะทำมันไม่ง่ายนัก มันอาจจะพลั้งเผลอ หรือทำไม่ได้, ต้องมีความทุกข์กันเสียก่อน ตั้งหลายครั้งหลายหน แล้วจึงค่อยๆ ทำได้, จึงค่อยๆ ทำได้. นี่มันจึงจะสำเร็จประโยชน์ ค่อยๆ ทำได้. ฉะนั้น **จะต้องฝึกฝนอยู่ให้ดีที่สุด** เหมือนที่เขาฝึกฝนอะไรๆ ที่เขาพอใจ; อย่างพวกที่เล่นกีฬา เล่นศิลปะ หาเงินหาทอง เขาฝึกเหลือประมาณ; เช่นว่าจะเตะตะกร้อลอดบ่วงได้ อย่างนี้ต้องฝึกเหลือประมาณ. นี้ก็เหมือนกันแหละ **เราก็ฝึกเหลือประมาณ**, ฝึกที่จะให้มีสติทุกครั้งที่มีผัสสะ, แล้ว**ถ้ามันล้มเหลว**เผลอไป **ก็ละอายๆ** ละอายแก่ตัวเอง ว่าไม่สมควรแก่เราเลย ที่เป็นผู้ไม่มีสติ ขาดสติ พลั้งเผลอจนเกิดความทุกข์. เราไม่ได้เกิดมาเพื่อความทุกข์ แล้วทำไมจึงมากลายเป็นมาเกิดเพื่อความทุกข์อย่างนี้ ก็เสียใจอย่างยิ่ง **ละอายอย่างยิ่ง ทุกๆ คราวที่พลั้งพลาด**เผลอไป จนเกิดความทุกข์, ไม่เท่าไรมันก็จะไม่เผลอ **ก็จะเผลอน้อยเข้าจนไม่เผลอ**.

อุปมาสมมติเหมือนอย่างว่า มัน**เดินตกล่อง** ตกล่องที่นอกชาน **หรือตกล่อง**ที่ไหนก็ตาม, มันเดินไม่ดี ไม่ดูให้ดี แล้วมัน

ตกล่อง, เดินตกล่องนั้นมัน**ทั้งเจ็บ**ด้วยแล้วมัน**ทั้งน่าละอาย**ด้วย ใครเห็นก็ละอายเขา. ถ้าคอยสังวรอยู่ว่า มันเจ็บด้วย มันละอาย, มันน่าละอายอย่างยิ่งด้วย ก็จะระวังดีขึ้น เมื่อระวังดีขึ้น มันก็ไม่ตกล่องอีกต่อไป, นี่แหละการที่**จะมีสติอย่างดีที่สุด** ต่อสิ่งที่เรียกว่าผัสสะนั้น ต้องตั้งใจอย่างนี้ **ต้องอธิษฐานจิตอย่างดียิ่งที่จะไม่พลั้งเผลอ** และกลัวว่ามันเป็นทุกข์และ**ละอาย**ว่ามันเป็นสิ่งที่น่าละอาย.

เดี๋ยวนี้เราไม่รู้สึกกันเสียทั้ง ๒ อย่าง หรือทั้งทุกอย่าง, กลัวก็ไม่กลัว ละอายก็ไม่ละอาย มันก็เลยมีได้มากแล้วเป็นทุกข์อยู่ข้างใน; ก็เพราะว่าไม่มีใครรู้, แม้ว่าไม่มีใครรู้ แต่มันเป็นทุกข์อยู่ข้างใน. ก็ขอให้กลัวและให้ละอายอย่างยิ่ง, ยิ่งกว่าที่มันมาข้างนอก จนคนอื่นเขารู้หรือเขาหัวเราะเยาะ.

นี่**ผู้ที่มีธรรมะ**แล้ว ก็**จะต้องมีความกลัวและความละอายอย่างยิ่งอยู่ประจำตัว, มีหิริ มีโอตตัปปะ** ในธรรมะที่เป็นภายใน อย่างนี้แหละมีประโยชน์ดียิ่งกว่าที่เป็นภายนอก เป็นเรื่องภายนอก; หมายความว่า ที่ใครๆ เขารู้เขาเห็น ก็ยัง**ไม่สำคัญเท่าที่ไม่มีใครรู้เห็น, เรารู้เห็นของเราแต่คนเดียว นี่มันสำคัญมาก,** มันเสียหายมากมันเป็นสิ่งที่จะยอมให้มีขึ้นมาไม่ได้.

นี่ขอให้สนใจ **มีสติเท่านั้นแหละ** มันก็**รอดจากความทุกข์ในทุกกรณี**, มันไม่สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้, เป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้ ไม่ต้องไปโทษผีสางเทวดา ซึ่งเป็นความโง่อย่างยิ่ง เพิ่มขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง. มันโง่จนปล่อยให้ความทุกข์เกิดขึ้นแล้ว นี้มันก็โง่หนึ่งแล้ว, ทีนี้มันก็ไปโทษผีสางเทวดา มันก็เป็นอีกโง่หนึ่ง มัน ๒ โง่ ๓ โง่ ซ้ำเข้าไป, แล้วมันก็น่าละอายสักเท่าไร ขอให้คิดดู.

ความสุขและ**ความทุกข์เกิดขึ้น เพราะเราทำผิดหรือทำถูก เมื่อมีผัสสะ** ที่เรียกว่า **ตามกฎอิทัปปัจจยตา**, **มีพระบาลีตรัสไว้** ซึ่งควรจะนึกถึงด้วยเหมือนกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ ว่า**สุขทุกข์ไม่ได้เกิดมาจากพระเป็นเจ้า**, **สุขทุกข์ไม่ได้เกิดมาจากกรรมเก่า**, และ**สุขทุกข์ก็ไม่ใช่ไม่มีเหตุ**, **สุขทุกข์มีเหตุเหตุนั้นก็คือ ทำผิดหรือทำถูกต่อกฎอิทัปปัจจยตา**. ถ้าทำผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตาก็เกิดทุกข์ ถ้าทำไม่ผิดก็ไม่เกิดทุกข์ **ทำผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตา ก็ทำเมื่อมีอารมณ์มากระทบ** นั่นเอง **เมื่อมีผัสสะ** นั่นเอง, เป็นเวลาสำคัญที่สุด ที่จะต้องประพฤติให้ถูกต่อกฎอิทัปปัจจยตาแล้วมันก็ไม่เกิดความทุกข์.

นี่ **ถ้าทำสติได้** อย่างนี้ แม้บวชอยู่ที่บ้าน ก็ดีกว่าพวกที่บวชอยู่ที่วัดเป็นไหนๆ; นี่พูดอย่างนี้มันก็ชอบกลเหมือนกัน แล้วมัน

ก็เสี่ยงอยู่ว่าจะอันตราย. แต่ขอยืนยันว่า ถ้าบวชอยู่ที่บ้าน, แล้ว**ทำได้อย่างนี้ ดีกว่าพวกที่บวชอยู่ที่วัดโดยมาก ที่ไม่ทำอย่างนี้ ที่ไม่ได้ทำอย่างนี้** บวชละเมอๆ อยู่.

๔. มีสมาธิ. มุ่งนิพพานเป็นอารมณ์.

ทีนี้อีกข้อต่อไปก็ว่า **มีสมาธิ** กำหนดไว้ให้ดีๆ นะ. ข้อที่ ๑ **มีสัทธา** อย่างที่ว่ามาแล้ว ข้อที่ ๒ **มีวิริยะ** ข้อที่ ๓ **มีสติ** นี้ข้อที่ ๔ **มีสมาธิ**, มีสมาธิ.

สมาธิคืออะไร? ท่านบัญญัติความหมายไว้ดีที่สุดสมบูรณ์ที่สุด เป็นสมาธิใหญ่หลวงมหาศาลเลย ว่า**สมาธิคือเอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์**, เอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์. อาตมารู้สึกว่าบางคนฟังไม่ถูกก็งง ไม่รู้ว่าอะไร. เอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์ ก็บอกเสียเลยว่า **เอกัคคตาจิต คือจิตที่มีความคิดเพียงสิ่งเดียว** มุ่งเพียงสิ่งเดียว ตั้งอยู่ในสิ่งเดียว; **เอกัคคะ** แปลว่า **มียอดยอดเดียว, เอกัคคตาจิต จิตที่มียอดยอดเดียว คือมันมุ่งอยู่ที่สิ่งสิ่งเดียว,** นี้เรียกว่าเอกัคคตาจิต, และมันมุ่งต่อพระนิพพานเท่านั้น, ไม่มุ่งต่ออันอื่น ก็เรียกว่ามันมีนิพพานเป็นอารมณ์. **เอกัคคตาจิตที่มุ่งต่อพระนิพพานเป็นอารมณ์นั่นแหละ คือใจความของสิ่งที่เรียกว่าสมาธิ** มันจะทำ

สมาธิแบบไหน กี่แบบ กี่สิบแบบ ทำไปเถอะ ต่างๆ แปลกๆ กัน, ใจความของมัน มันก็อยู่ที่ความมุ่งพระนิพพานเป็นอารมณ์ ของจิตที่ตั้งไว้ เป็นอารมณ์เดียว เป็นสิ่งเดียว.

จะพูดให้ง่ายที่สุดเดี๋ยวนี้ก็พูดว่า หวังพระนิพพานเป็นอารมณ์อยู่ตลอดเวลานั่นแหละ; เมื่อรู้จักพระนิพพานพอสมควรแล้ว **การที่หวังต่อพระนิพพานอยู่ตลอดเวลานั่นแหละคือเอกัคคตาจิต ที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์**; อยู่ที่บ้านก็ทำได้, เมื่อกำลังเป็นทุกข์อยู่ แล้วก็ยิ่งชวนให้ทำ, เป็นทุกข์ด้วยเรื่องใดๆ อยู่ ก็มุ่งต่อพระนิพพาน คือดับทุกข์เป็นอารมณ์. นี้โดยทั่วไปเราก็รู้ว่าเรามีชีวิตอยู่นี้ เพื่อจะบรรลุนิพพาน **จิตจึงมุ่งจ้องจดจ่ออยู่แต่พระนิพพานเพียงสิ่งเดียวเป็นอารมณ์, นี่คือความหมายของสมาธิ**.

ทีนี้ที่เขาทำสมาธิอย่างนั้น สมาธิอย่างโน้น เป็นขั้นตอนๆ หลายๆ ขั้นตอนน่ะ มันแยกซอยให้ละเอียด แต่เมื่อรวมความหมดแล้ว มันมุ่งต่อนิพพานเป็นอารมณ์. เช่นว่าสติกำหนดลมหายใจอยู่ ลมหายใจสั้น ลมหายใจยาว ลมหายใจออก ลมหายใจเข้าก็ตามเถอะ, ทำจิตให้เป็นสมาธิ ด้วยการกำหนดอย่างนี้ แต่มันมีนิพพานเป็นอารมณ์ ที่หวังอยู่ข้างหน้า, คือทำสมาธินี้เพื่อจะดับทุกข์สิ้นเชิงในปลายทางในจุดหมายปลายทาง, **ทำเป็นสมาธิขึ้นมา**

แล้ว ก็ทำเป็นวิปัสสนา, เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, แล้ว ก็เบื่อหน่ายคลายกำหนัด ก็หลุดพ้น มีนิพพานเป็นอารมณ์. ฉะนั้น ความหมายนี้ดีที่สุดแล้วว่า สิ่งที่เรียกว่า**สมาธินั้น คือ เอกัคคตาจิต ที่มีนิพพานเป็นอารมณ์**.

ขอให้เราทุกคน ดำรงจิตไว้ในลักษณะอย่างนี้ ในลักษณะอย่างนี้ คือว่ามีพระนิพพานเป็นที่หมาย มีพระนิพพานเป็นจุดหมาย, จะต้องถึงที่นั่น ให้จงได้เร็วที่สุด โดยเร็วที่สุดเท่าไรก็ยิ่งดี. นี่คือสมาธิที่มีประโยชน์ **สมาธิโดยความหมายที่แท้จริง** ที่มันมีประโยชน์ **คือความมุ่งต่อพระนิพพานเป็นอารมณ์**; อยู่ที่บ้านนั่นแหละ ทำอะไรก็ทำไปเถิด แต่ข้อใหญ่ใจความนั้นไม่ลืม, ไม่ลืมว่า **เรามีพระนิพพานเป็นที่จุดหมายปลายทาง**, ทั้งหมดที่เราทำนี้มันจะรวมกันเข้า แล้วก็ไปสู่จุดหมายปลายทางคือนิพพาน.

สมมติว่า **จะทำนา** มันก็หาข้าวให้ได้กินข้าว, ให้ได้กินข้าวแล้วมีชีวิตอยู่ แล้ว**ก็ทำพระนิพพานให้แจ้ง**. แม้แต่**ทำสวน**ก็ได้เงินมากินมาใช้, ก็เพื่อจะมีชีวิตอยู่ **เพื่อจะทำพระนิพพานให้แจ้ง**. จะค้าขายหรืออาชีพอะไรอยู่ก็ตาม ต่อให้เป็นอาชีพถีบสามล้อเหงื่อไหลท่วมตัวอยู่ทั้งวันๆ มันก็**สามารถจะมีเอกัคคตาจิตที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ได้** โดยมุ่งหวังอยู่ว่า เราจะเลี้ยงชีวิตให้รอดอยู่ได้ เพื่อทำให้ปรากฏเฉพาะซึ่งภาวะที่ไม่มีความทุกข์เลย.

ที่เรียกว่า**นิพพาน คือชีวิตที่เยือกเย็น**, ชีวิตที่เยือกเย็น **ไม่มีความทุกข์เลย** เรียกว่านิพพาน เราจะมีที่นั่นเป็นจุดหมาย. **แม้ว่าจะทำงานอย่างต่ำ** ล้างท่อถนน กวาดถนน ถีบสามล้อ แจวเรือจ้าง **ก็ยังสามารถที่จะมุ่งพระนิพพานเป็นอารมณ์** ว่าจะต้องได้พบกัน ในโอกาสข้างหน้า.

ทีนี้จะพูดให้สิ้นสุดเสียเลยว่า แม้เป็นคนขอทานนั่งขอทานอยู่ ก็ยังทำได้ เดี๋ยวนี้กูยังต้องขอทาน ก็ขอทานให้ชีวิตมันรอด, ชีวิตมันรอด แล้วก็จะทำต่อไป, **ปฏิบัติมีสติระวังสังวรเรื่อยไป** แล้วก็จะมีนิพพานเป็นจุดหมายปลายทางได้เหมือนกัน. นี่ไม่ใช่แต่เป็นชาวบ้านธรรมดาแหละ; ให้เป็นขอทานอยู่ มันก็ยังมีโอกาส **ยังมีความหวัง ที่จะมีสามธิ**; สมาธิ, สมาธิเรียกอย่างนี้ แปลว่า **เอกัคคตาจิต คือจิตดวงเดียว** เดี่ยวโดด หนักแน่น มีพระนิพพานเป็นที่หมาย. ฉะนั้นใครๆ **ทุกคน** ที่เป็นฆราวาสอยู่ **จงดำรงตนให้มีพระนิพพานเป็นที่หมาย** เป็นจุดหมายปลายทาง ก็จะเรียกว่ามีสมาธิ เต็มตามความหมายของคำคำนี้

มีสติเป็นเครื่องชักนำให้จิตมีสมาธิ, มีสติอย่างที่ว่ามาแล้ว ชักนำให้จิตมีสมาธิ. รู้สึกตัวอยู่ เมื่อแรก**ระลึก**ได้ แรกระลึกถึงความจริง ความรู้อะไรได้ **นี่เรียกว่ามีสติ**, ครั้นระลึกได้แล้ว **รักษาความรู้นั้นไว้** ให้อยู่ยาวไปก็**เรียกว่าสัมปชัญญะ. สติกับ**

สัมปชัญญะนั้นมันเป็นคู่แฝดกัน; สติคือความระลึกได้, สัมปชัญญะคือความรู้ตัว, คือรักษาความระลึกได้นั้นให้ยังคงอยู่. เช่น **สติระลึก**ถึงความถูกต้องอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา แวบขึ้นมาได้, แล้วก็**รักษาไว้** นั่นก็คือ**สัมปชัญญะ**; สติกับสัมปชัญญะก็ต้องทำงานร่วมกันอย่างนี้. ฉะนั้น เราถ้ามีสติสัมปชัญญะแล้ว จะไม่ทำอะไรผิดพลาด จะทำอะไรถูกต้อง ได้รับผลดีของสิ่งที่ต้องทำ.

ทีนี้ก็มี**สมาธิ** ก็หมายความว่า **จิตมันมั่นคง ตั้งมั่น** ขณะนั้น ก็ไม่มีกิเลสรบกวน ขณะนั้นจิตก็**ว่องไวในการที่จะคิดจะนึก หรือจะทำหน้าที่ของจิต**. คำว่าทำสมาธิ, **ทำสมาธิไม่ใช่หมายถึงไปนั่งหลับตา ตัวแข็งทื่อเป็นท่อนไม้**, ไม่ใช่หมายความว่าอย่างนั้น, **หมายความว่า** ทำทุกอย่างทุกทาง **กล่อมเกลาจิตใจ ให้เป็นจิตที่มีจุดหมายเดียว อารมณ์เดียว ที่เรียกว่าเอกัคคตา**, แล้วมันก็**ปราศจากกิเลส** แล้วมันก็เข้มแข็ง มันก็**เข้มแข็ง**เพราะมันรวมแสงรวมกำลัง, แล้วมันก็**ไวต่อหน้าที่**ของมัน. จิตมีหน้าที่คิด จิตที่เป็นสมาธิจะไวต่อการคิด, จิตที่ไม่เป็นสมาธิ มันงุ่มง่ามเคอะคะ มันคิดไม่ได้ หรือมันไม่ไวต่อการคิด. สมาธินั้น หมายความว่า จิตมีกำลังเข้มแข็งอยู่ที่จุดเดียว ไม่มีกิเลสรบกวน แล้วก็ว่องไวในหน้าที่ที่จะคิด จะนึก จะคิดจะนึก จะทำ จะตัดสินใจ จะทำอะไรก็ตาม; ถ้าทำด้วยสมาธิมันทำได้ดี ทำด้วย

จิตที่เป็นสมาธิ. ฉะนั้น**คนที่มีหน้าที่จะต้องคิดจะต้องนึก จะต้องตัดสินใจ** จะต้องสั่งงานผู้อื่น อะไรก็ตาม **จะต้องทำด้วยจิตที่เป็นสมาธิ**.

ทีนี้ก็**จะต้องฝึกให้เป็นสมาธิ** มีสติชักหน่วงดึงจิตให้ติดอยู่ที่อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง ตามเวลาที่ต้องการจะทำอะไร, ตามเวลาที่ต้องการจะทำอะไร ทำด้วยสมาธิเสมอไปคือว่า **จะมีสมาธิจิตตั้งแต่ก่อนทำ** แล้วก็เมื่อ**กำลังทำ**และ**ทำเสร็จ**แล้วด้วย. ตั้งแต่**ก่อนทำ**ก็มีสมาธิในเรื่องนั้น, **กำลังทำ**อยู่ก็มีสมาธิในเรื่องนั้น, **ทำเสร็จแล้ว**ก็ทำสมาธิในเรื่องนั้น มันจะผิดได้อย่างไร. ลองคิดดูเถอะ มันไม่มีทางที่จะผิดได้ มันมีแต่จะถูกถึงที่สุด.

ทีนี้เรา**บวชอยู่ที่บ้าน ก็หาโอกาสที่จะฝึกสมาธิ** เวลาที่เอาไปใช้เหลวไหลเสียวันหนึ่งๆ ตั้งมากมาย ขอเปลี่ยนเอามาทำสมาธิ, และเมื่อกำลังทำการงานอยู่ ก็ทำสมาธิได้ โดยทำด้วยจิตที่เป็นสมาธิ ทำการงานอะไรอยู่ก็ตาม.

ถ้าว่า**เป็นชาวนา** กำลังไถนาอยู่, กำลังไถนาอยู่เดินตามหลังควายอยู่ ขอให้จิตมันอยู่ตรงที่ปลายไถ **ที่ตัดดิน. เมื่อกำลังไถนาอยู่ จิตอยู่ที่ปลายไถ** ที่มันแหลมที่มันตัดดินอยู่ตรงนั้นเรื่อยไป มันก็**เป็นการทำสมาธิตลอดเวลาที่ไถนา**.

ถ้า**ทำสวน** เมื่อเอาจอบฟันดินลงไปกระทบดินยกขึ้นมานั้น **ก็มีสมาธิอยู่ที่จอบมันตักดิน**.

เอาที่บ้านที่เรือนกันก็ได้, ที่บ้านที่เรือนกันก็ได้งานอื่นๆ นั่นมันมีค่า หรือว่ามันน่าดู. แต่เดี๋ยวนี้เราเอางานชั้นต่ำสุดนะ ว่า ถ้าเราจะต้องกวาดบ้าน กวาดพื้นบ้าน หรือกวาดลานบ้าน; เมื่อ**กำลังกวาด**อยู่นั้น ขอให้จิตมันกำหนดอยู่ที่ปลายไม้กวาดที่จดดิน ทำอย่างนั้นไม่ยาก **จิตอยู่ที่ปลายไม้กวาด** ที่จดดินอยู่เรื่อยไปๆ กวาดเรื่อยไป, จิตอยู่ตรงนั้นตลอดเวลา **นี่เป็นสมาธิชั้นดี**, เป็นสมาธิชั้นดี.

หรือว่าเมื่อล้างจาน, **ล้างจานข้าว ก็ขอให้จิตมันอยู่ตรงที่ปลายนิ้วที่มันถูจาน**; เมื่อล้างจานตามธรรมดาสามัญคนทั่วไปก็ต้องเอามือถูจาน ให้ปลายนิ้วที่ถูจานแตะจานอยู่ จิตกำหนดอยู่ที่ตรงนั้น จนกว่าจะล้างจานเสร็จก็เป็นการทำสมาธิที่ดีที่สุด เมื่อกำลังล้างจาน.

ทีนี้เมื่อ**ล้างหม้อ**ล้างกระทะ ก็เหมือนกันแหละ; เมื่อเอาอะไรมาถูหม้อถูกระทะอยู่ เครื่องถูหม้อนั่นแหละ เมื่อมันจดอยู่กับหม้อ หรือจดอยู่กับกระทะ**มีจิตอยู่ที่ตรงนั้นสิ** คุณก็เป็นผู้มีสมาธิเหมือนกับนั่งทำสมาธิอยู่ในป่าแหละ, แต่ว่าเดี๋ยวนี้ทำสมาธิที่บ้าน.

ถ้าว่าจะผ่าฟืน เอ้า, **ผ่าฟืน สมาธิอยู่ที่คมขวาน เมื่อไม้ฟืน**มันกระทบนั่นแหละ. หรือเมื่อขวานกระทบไม้ฟืน, หรือเมื่อไม้ฟืนกระทบขวาน แล้วแต่จะผ่ากันเท่าไหน. แต่ที่ตรงคมขวานที่ชำแรกไม้ออกไปนั้น จิตอยู่ที่ตรงนั้น.

ทีนี้ถ้าว่า **ขับรถยนต์**พูดสำหรับคนขับรถยนต์ **ให้จิตอยู่กับล้อรถที่แตะพื้นดิน**, จิตอยู่กับล้อรถที่แตะพื้นดิน เมื่อกำลังขับรถยนต์นั้นแหละจะ**เป็นสมาธิอย่างเลิศ**.

ทีนี้ถ้าว่า**เป็นหมอนวด ให้จิตอยู่ตรงปลายนิ้วที่กดลงไปนั่น**, ปลายนิ้วที่มันกดลงไปลึกนั่น. จิตอยู่ที่ปลายนิ้วที่กดลงไปลึกนั่นแหละ ถ้าเป็นหมอนวด นี่มันก็ทำสมาธิตลอดเวลาที่ทำการนวด นี้เรียกว่ามัน**ทำได้ทุกอย่าง**ทุกเรื่อง**ของการงานที่มนุษย์จะต้องทำ**.

ทีนี้ก็**ทำทุกอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน**; เมื่อ**ยืน**เท้าแตะพื้นตรงไหน กำหนดตรงนั้น, เมื่อ**เดิน**ก็เหมือนกัน มันจดลงไปแล้วมันยกขึ้นมา มันจดลงไปมันยกขึ้นมา จิตอยู่ที่นั่น, เมื่อนั่งก็นั่งถูกที่พื้น โดยไม่ได้กำหนดอะไรอื่น กำหนดที่ก้นมันแตะพื้นนั่นแหละมันก็เป็นสมาธิ. แต่เขามีอย่างอื่นหลายวิธี เช่นกำหนดลมหายใจ กำหนดพุทโธอะไรก็ได้ แต่ที่จริงแล้ว มันอยู่ที่สิ่งที่มันเป็นธรรมดาเป็นเจ้าของเรื่อง.

ทีนี้จะพูดลงไปต่ำให้ถึงที่สุด อย่าหาว่าหยาบคายว่า **เมื่อถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ก็มีจิตเป็นสมาธิ** แน่วแน่อยู่ที่เมื่อก้อนอุจจาระมันออกมาอย่างถูกต้อง, ถ่ายปัสสาวะก็เหมือนกัน จะถ่ายด้วยสติ ด้วยสมาธิ. อย่าทำอย่างลวกๆ, เหมือนกับที่เขาทำกัน ถ่ายอุจจาระปัสสาวะอย่างลวกๆ ล้างก้นอย่างลวกๆ. เดี๋ยวนี้เมื่อล้างก้นน่ะมีสมาธิที่ปลายนิ้วที่ถูก้น มันก็เป็นสมาธิที่สมบูรณ์เหมือนกัน.

นี่เรื่องบวชอยู่ที่บ้าน เห็นไหมเล่า, พูดเรื่อง**บวชอยู่ที่บ้าน** บวชแต่อยู่ที่บ้าน **มีโอกาสที่จะทำ ประพฤติธรรมในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา** ได้อย่างมากมาย : **มีสติประกอบกันอยู่กับสมาธิในทุกๆ อิริยาบถ**, ทุกๆ การงาน; นับตั้งแต่ว่าไถนา สมาธิจิตอยู่ที่ปลายไถที่ตัดดิน, ถ้าพายเรือ จิตอยู่ที่ปลายพายที่มันแตะน้ำ, แจวเรือก็เหมือนกัน อยู่ที่แจวมันตัดน้ำ. นี่จะเป็นสมาธิจริง. สมาธิที่จะเอามาใช้เป็นประโยชน์อย่างอื่นได้ ทุกๆ ความหมาย ทุกๆ ชนิด.

๕. มีปัญญา - รู้ความจริงที่ควรรู้

เอ้า ทีนี้ข้อสุดท้ายว่า มีปัญญา มีปัญญา. ข้อ ๑ มีศรัทธา, ข้อ ๒ มีวิริยะ, ข้อ ๓ มีสติ, ข้อ ๔ มีสมาธิ, ข้อ ๕ มีปัญญา. **ปัญญา** แปลว่า **ความรู้** คือ **รู้สิ่งที่ควรรู้, รู้ความจริงที่ควรรู้, ความจริงที่ดับทุกข์ได้นั้น เป็นความจริงที่ควรรู้.**

ขอให้รู้ความจริงนั้นอยู่ตลอดเวลา อยู่ตลอดเวลาด้วยสติ, **สติระลึกเอามา** แล้ว **สัมปชัญญะกำหนดเอาไว้**, แล้วก็**อยู่อย่างเป็นความรู้รอบ** เป็นปัญญาอยู่ตลอดเวลา, อย่าให้เกิดการปรุงแต่งในจิตจนเกิดความคิด ชนิด ตัวกู - ของกู. นี่คำพูดมันค่อนข้างจะหยาบคาย แต่มันจำเป็นว่า **ความคิดชนิดที่มีความหมายเป็นกู** หรือ **เป็นของกูนั้น** เป็นความคิดผิด **พร้อมที่จะทำให้เกิดความทุกข์อย่างยิ่ง** มันเป็นความคิดที่ผิด เป็นความรู้ที่ผิด เรียกว่าเป็นความผิดนั่นแหละ.

นี้ปัญญาต้องรอบรู้ รู้ที่ถูก มันรู้ทุกอย่างที่ควรจะรู้, รู้ได้ทุกอย่างที่ควรจะรู้, แต่อย่าไปรู้ชนิดที่ว่าเป็นตัวกูเป็นของกู เป็นตัวตน เป็นของตน. นี่มันก็เป็นของละเอียดประณีตลึกซึ้งอยู่มาก, คือมันจะต้องรู้จักทำความละเอียดประณีตในทางจิต; ความคิดมันปรุงแต่งกันได้อย่างที่ว่ามาแล้ว ในเรื่องของผัสสะ. นี้เรา**อย่าให้ความคิดหรือความรู้เกิดขึ้น มีความหมายเป็นตัวกูของกู**.

ทำงานด้วยความรู้อยู่ว่า ควรจะทำอย่างไร; ฟังให้ดีๆ ว่า ถ้าทำงาน ทำงานอยู่ที่ออฟฟิศ หรือที่ไหนก็ตาม **จงทำด้วยสติปัญญาที่รู้ว่า ควรทำอย่างไร**, แล้วระวังอย่าให้ความคิดประเภทตัวกู - ของกู, ทำเพื่อกู กูจะได้ กูจะอะไร, อย่าให้เกิดขึ้นมา. ความคิดความรู้สึกประเภทตัวกู - ของกู อย่าได้เกิดขึ้นมา, อย่าให้ความอยาก

จะได้ผลงานเร็วๆ เกิดขึ้นมา, อย่าให้ความหวังจะได้ผลงานเร็วๆ เกิดขึ้นมา, นั้นเป็นของความผิดทั้งนั้น อันตรายทั้งนั้น. มีแต่ความรู้ที่ถูกต้องว่า ทำอย่างไร, ทำอย่างไร, ที่ทำถูกต้องนั้น ทำอย่างไร, แล้วก็สนใจทำแต่อย่างนั้น. นี่แหละเรียกว่า **ทำงานอยู่ด้วยปัญญาอย่างยิ่ง** ไม่เกิดความผิดพลาด ไม่เกิดความหวัง ไม่เกิดกิเลสตัณหา ซึ่งมันเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความทุกข์.

ฉะนั้นเรามี**ความรู้ที่ถูกต้องเรื่องอิทัปปัจจยตา** ว่ามันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของมัน, และว่า**ตถตา** มันจะต้องเป็นอย่างนั้น มันเป็นอย่างอื่นไม่ได้. มีความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ตถตา เต็มที่ แล้วก็ทำงานอยู่, ส่วนความหวังความอยากกว่าจะได้ผล, เอาผลมากินมาใช้กันให้สนุกสนาน เอร็ดอร่อยนั้น อย่าต้องมีเลย. ถ้ามีมันเป็นความคิดหรือความรู้สึกประเภท ตัวกู - ของกู มันจะต้องเป็นทุกข์.

ข้อนี้ก็**ในพระบาลีให้ตัวอย่างไว้อย่างดีที่สุด** ที่อาตมาก็เอามาเล่าบ่อยๆ **ว่าแม่ไก่ฟักไข่ให้ดีก็แล้วกัน ไม่ต้องคิดว่าลูกไก่จงออกมา**, นี่แม่ไก่น่ะฟักไข่ให้ถูกต้องตามวิธีของธรรมชาติ; จะเขี่ย จะกก จะกลับ จะทำให้อุ่นให้เย็นอะไรก็แล้วแต่ ให้มันถูกต้องตามวิธีของการฟักไข่, แล้วลูกไก่ก็จะออกมาเอง, โดยที่แม่ไก่ไม่ต้องหวังว่า ลูกไก่จงออกมา ลูกไก่จงออกมา. **ถ้าแม่ไก่ตัวไหน**

มันหวังว่า ลูกไก่จงออกมา, บ่นว่า ลูกไก่จงออกมา, **มันเป็นแม่ไก่บ้า** มันใช้ไม่ได้. คนนี้ก็เหมือนกันแหละ **จงทำงานให้ถูกต้องด้วยสติปัญญา เกี่ยวกับการกระทำนั้น โดยไม่ต้องมีความคิดหวังเป็นตัวกู - ของกู** ว่าออกมา จงออกมา, จงได้มา จงได้กำไร, จงอย่างนั้นจงอย่างนี้ ซึ่งเป็นเรื่องตัวกู - ของกู อย่างนั้น มันทำให้**เป็นทุกข์เปล่า ๆ แล้วมันก็ไม่ได้ด้วย** แล้วมัน**จะทำให้งานเสีย**ก็ได้.

เดี๋ยวนี้เราสอนกันผิดๆ อยู่บางอย่าง ที่ว่าให้ใช้ความหวังมากเกินไป; ที่จริง **ถ้าความหวังมากเกินไป** แทรกแซงเข้ามาในขณะทำงานแล้ว **มันฟุ้งซ่าน ทำไม่ได้ดี** มันทำไม่ได้ถูกต้องอย่างดี, มันต้องให้เหลือไว้ **มีแต่สติปัญญา** ว่าจะทำอย่างไรเท่านั้น ให้มีมากที่สุด, **ให้ทำอย่างดี**; ส่วนที่จะหวังผลอย่างนั้นอย่างนี้ อย่าให้มันเกิดขึ้นมาในความคิด มันมาทำให้ฟุ้งซ่าน. **ให้มีสมาธิแน่วแน่**อยู่แต่ว่า ทำอย่างไร เรื่องนี้ทำอย่างไร, เรื่องนี้ทำอย่างไร. นั่นแหละเรียกว่ามี**ชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตว่างจากความคิดนึก รู้สึกว่าตัวตนหรือของตน; ว่างจากความรู้สึกคิดนึกว่าตัวกู - ของกู แล้วก็เป็นจิตว่าง**แหละ **จะคิดอย่างไรก็ได้,** จะคิดเรื่องจะทำให้ดีให้นั่นอย่างไรก็ได้, **แต่อย่าให้มันแลบเลยไป**ถึงว่าเพื่อตัวกู หรือของกู, กู**จะเอา**กู**จะได้**. พอความคิดเกิดขึ้นอย่างนั้น มันจะมืด มันจะกลุ้ม มันจะร้อน มันจะเป็นทุกข์ : นี่เรียกว่า **เคล็ด** หรือศิลปะ**ในการที่จะทำงานให้ดีที่สุด** โดยเฉพาะสำหรับพุทธบริษัท.

เดี๋ยวนี้เราจะบวชอยู่ที่บ้าน เราจะ**บวชอยู่ที่บ้านขอให้มีการกระทำงานการด้วยปัญญา**, มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ให้ได้ผลดีที่สุดของการที่เกิดมาเป็นมนุษย์, เป็นมนุษย์เกิดมาแล้ว จะต้องได้อะไรดีที่สุด ก็ให้มันได้อย่างนั้นแหละ, แล้วมันก็จะได้ด้วยการกระทำด้วยปัญญา. อย่าทำด้วยกิเลสตัณหา, หวังว่าจะได้อย่างนั้นหวังว่าจะได้อย่างนี้แก่ตัวกู แก่ของกู, นั่นไม่ต้องไปหวังดอก. **เมื่อทำถูกต้องตามกฎธรรมชาติแล้ว มันก็ต้องออกผลมาเอง**, ไปหวังให้มันฟุ้งซ่าน; หรือจะเปรียบด้วยตัวอย่างง่ายๆ อีกทีหนึ่งว่าไปซื้อลอตเตอรี่มาแล้ว อย่ามาหวังให้มันรบกวนจิตใจ เป็นโรคประสาท, ซื้อแล้วก็แล้วไป ถึงเวลามันออกก็ไปตรวจดู มันถูกหรือไม่ถูก. แต่บางคนเขาไม่ชอบอย่างนั้นเขาชอบซื้อเอามาทำให้มันบ้า ให้มันหวัง ให้มันหวัง ให้มันนอนหวัง นั่งหวัง นอนหวังแล้วในที่สุดมันจะเป็นโรคประสาทได้จริงเหมือนกันแหละ.

เราจงทำงานหรือมี**ชีวิตอยู่ด้วยปัญญา** อย่าประมาทปัญญา, พอกพูนปัญญา คือความรู้สึกคิดนึกที่ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา : เมื่อ**จะทำงานก็มีปัญญา**ในงานที่จะทำ, เมื่อจะทำงาน ก็มีปัญญาในงานที่จะทำ, เมื่อ**ทำงานอยู่ก็มีปัญญา**ในงานที่กำลังทำ, เมื่อ**ทำงานเสร็จได้ผลงานก็มีปัญญา** อยู่ในการได้ผลงาน. อย่าให้ได้ผลงานด้วยกิเลสตัณหา แต่ได้ด้วยสติปัญญา : อ๋อ มันอย่างนี้เองนี่, ทำอย่างนี้มันก็ได้อย่างนี้เอง, ไม่ต้องไปหลงใหลมัวเมา ให้

มันสูญเสียสติสัมปชัญญะ. หรือ**จะเก็บผลงาน**ไว้กินไว้ใช้รักษาไว้ **ก็ด้วยสติปัญญา**, เก็บไว้ด้วยสติปัญญา อย่าให้มันทรมานใจ. เมื่อ**จะเอาผลงานมากินมาใช้ ก็ทำด้วยสติปัญญา** อย่าให้มันผิดพลาด, เมื่อจะ**แบ่งปันให้แก่ผู้อื่นบ้าง** ทำบุญทำทาน **ก็ทำด้วยสติปัญญา**; แปลว่า**เป็นฆราวาสที่มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ทั้งก่อน**แต่ทำงาน **กำลังทำงาน ได้ผลงาน เก็บผลงาน ใช้ผลงาน กินผลงาน แบ่งปันผลงาน** อะไรก็ทำด้วยปัญญา, ไม่มีกระหืดกระหอบด้วยกิเลสตัณหา.

บวชอยู่ที่บ้านทำได้จริงก็มีผลดีเท่าที่ควรได้

นี่บวชอยู่ที่บ้าน แล้วจะเป็นพระอรหันต์อยู่ที่บ้าน; พอเป็นพระอรหันต์แล้ว มันก็เลิกหมด ไม่ต้องบวชต้องอะไรดอก เมื่อเป็นพระอรหันต์แล้วมันเลิกบวช เลิกความหมายของคำว่าบวช, บวชหรือประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ต้องมีแล้ว. แต่เดี๋ยวนี้**ยังไม่เป็นพระอรหันต์** ก็ขอให้**เป็นผู้บวชด้วยจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้นอยู่ที่บ้าน**; โดยเฉพาะผู้หญิงไม่ต้องสนใจว่า ผู้หญิงบวชไม่ได้. แต่เราบวชอยู่ที่บ้านได้อย่างนี้, แล้วเหมือนกัน หรืออย่างเดียวกัน หรือเท่ากัน แม้ไม่มีโอกาสไปบวชกับเขาบ้าง. เขาบวชกันเกร่อหมด บวช ๙ วัน ๑๐ วัน ไม่รู้ว่าจะได้ผลอย่างไร.

แต่อาตมาขอยืนยันว่าบวชอย่างที่ว่านี้เถิด, บวชอย่างที่ว่านี้เถิด มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา อยู่ที่บ้าน. **บวชอยู่ที่บ้าน บริบูรณ์อยู่ด้วยธรรมะ ๕ ประการ** ซึ่ง**ทบทวน**อีกทีหนึ่งก็ว่า:-

มี**ศรัทธา** เชื่อมั่นในสิ่งที่ตนถือเอาเป็นที่พึ่ง คือการปฏิบัติหรือคำสอนนั่น, แล้วก็**เชื่อมั่นว่าตัวเองทำได้** เราทำได้ ไม่เหลือวิสัย เราทำได้, แล้วก็ปล่อยให้ทำไปด้วยศรัทธา.

พร้อมกันนั้นก็มี**วิริยะ** คือความกล้าหาญ ความพากเพียรความบากบั่น, สนุกสนานในการทำ พอใจในการทำ, เป็นสุขเสียเมื่อกำลังทำ ไม่ต้องรอต่อผลงานได้มา, กำลังทำอยู่มันก็พอใจและเป็นสุข อิ่มอยู่ด้วยความสุข **ได้ความสุขโดยไม่ต้องเสียเงิน.**

ทีนี้ก็ **มีสติ เฝ้าระวังรักษาป้องกัน ไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้น** ในความคิดความนึกหรือในการกระทำโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีผัสสะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางใจเอง.

มีสมาธิ คือ**จิตแน่วแน่ต่อพระนิพพานเป็นอารมณ์**อยู่ตลอดเวลา ตลอดเวลาทุกลมหายใจเข้าออก, มีจุดมุ่งมั่นต่อ

พระนิพพาน เรียกว่ามีเอกัคคตาจิตมุ่งพระนิพพานอยู่ตลอดเวลา, แล้วก็ทำทุกอย่างที่รักษาจิตชนิดนั้นไว้ ก็คือแบบสมาธิวิธีต่างๆ มันจะต่างกันอย่างไร มันก็อยู่ที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ทั้งนั้น คือมีความหลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นอารมณ์ด้วยกันทั้งนั้น.

แล้วในที่สุดก็มี**ชีวิตอยู่ด้วยปัญญา**, มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา คือ ความรู้อย่างถูกต้องชัดเจน ในสิ่งที่ต้องกระทำหรือควรกระทำ. อย่าให้ความอยาก เช่นกิเลสตัณหาเพื่อตัวกู - ของกู เข้ามาแทรกแซง, นั้นมัน จะทำให้เสียหมด. นี่เรียกว่า **ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง** แหละ **ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง ยกผลงานให้ความว่างทุกอย่างสิ้น กินอาหารของความว่างอย่างพระกิน ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวที**, ตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง**ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู**, มันไม่มีความทุกข์ ไม่มีปัญหาอะไร, **มีจิตที่บริสุทธิ์ อยู่ด้วยปัญญาและความสุขสงบ; นี่คือบวชอยู่ที่บ้าน**.

ใครเห็นด้วยก็ลองดู บวชอยู่ที่บ้าน ที่ชะเง้อหาบวชที่วัด บวชในป่านั้น บางทีจะเป็นความโง่ ลำบากมากกว่าคนที่บวชอยู่ที่บ้านก็ได้, ระวังให้ดี. **ถ้ามีความตั้งใจจริง** ระมัดระวังจริง บวชอยู่ที่บ้าน จะได้ผลมากกว่าบวชอยู่ที่วัดหรือในป่า ก็ยังเป็นไปได้ เพราะว่าการบวชอยู่ที่วัด หรือในป่า มันยังเหลวไหลอยู่ทั่วๆ ไป มันยังไม่สำเร็จประโยชน์เต็มตามความหมายที่ควรจะได้เลย.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้เราพูดกันด้วยเรื่องที่ค่อนข้างจะแปลก โดยใช้ชื่อว่า **บวชอยู่ที่บ้าน : เว้นจากสิ่งที่ควรเว้นโดยประการทั้งปวง** อยู่ที่บ้าน. แล้วก็ประพฤติหน้าที่ที่ควรประพฤติปฏิบัติอยู่อย่างดีที่สุด อย่างเต็มกำลังเต็มสติปัญญาสามารถอย่างดีที่สุด ในหน้าที่ของตนๆ, แล้วก็เป็นสุขอยู่กับการทำหน้าที่, ไม่มีกิเลสตัณหาที่จะหวังผลอย่างนั้น อย่างนี้มาสนองกิเลส; เรื่องก็มีเท่านี้ ว่าบวชอยู่ที่บ้าน.

ไม่ได้หมายความว่า ให้สึกไปอยู่ที่บ้านกันเสียให้หมด แต่หมายความว่า แม้อยู่ที่บ้านก็อย่าน้อยใจ อย่าเสียใจ, **แม้อยู่ที่บ้านก็สามารถที่จะทำได้ดีที่สุด** ที่บ้านนั้นเอง เพราะคนที่อยู่บ้านมันยังมีมากกว่าคนที่อยู่ที่วัด คนเหล่านั้นไม่ควรจะเสียประโยชน์อะไร ควรจะได้ประโยชน์ทุกอย่างทุกประการ เท่าที่พุทธบริษัทในพระพุทธศาสนาจะพึงได้.

ขอให้**ผู้ที่อยู่บ้าน** หรือยังอยู่ที่บ้านนั้น **จัดแจงปรับปรุงให้ชีวิต การเป็นอยู่ของตนนั้น อนุโลมเข้ากันกับการบวช โดยสมาทานสิกขาบท คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา,** ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ, ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ธรรม ๔ ประการนี้ แทรกอยู่ในการปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นสุดท้าย. **ถ้าปฏิบัติกรรมฐานอยู่อย่างเคร่งครัดในป่า ในวัดในดงก็ตาม**

เขาก็ระวังให้ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา **ในการปฏิบัตินั้นเป็นไปอย่างเต็มที่**, แล้วผลก็แน่นอน สำเร็จตามความปรารถนา.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลา แม้จะว่ามันเป็นเรื่องที่แปลกออกไป ก็ควรจะได้พิจารณาดู จะได้ใช้เวลาที่บ้านให้เป็นประโยชน์มากที่สุด; แม้จะต้องยังอยู่ที่บ้าน ก็ไม่เสียเปรียบเสียหาย ไม่เสียเปรียบแก่ผู้ที่จะทิ้งบ้านออกไปได้โดยน่าอัศจรรย์. พูดง่ายๆ ว่า **ถ้าทำได้นะ, ถ้าทำได้บวชอยู่ที่บ้าน น่าอัศจรรย์กว่าบวชอยู่ที่วัด**.

ขอยุติการบรรยายนี้ ด้วยความสมควรแก่เวลา เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรม ในรูปคณสาธยายส่งเสริมกำลังใจของท่านทั้งหลาย ให้เข้มแข็งในการประพฤติปฏิบัติธรรมะสืบต่อไปในบัดนี้.

ปิด-ปิด-ปิด

ปิด ปิด ตา : อย่าสอดส่าย ให้เกินเหตุ
บางประเภท แกล้งทำบอด ยอดกุศล
มัวสอดรู้ สอดเห็น จะเป็นคน –
เจ้าไฟ ร้อน ตนไป จนไหม้พอง ;

ปิด ปิด หู : อย่าให้แส่ ไปฟังเรื่อง
ที่เป็นเครื่อง กวนใจ ให้หม่นหมอง
หรือเร้าใจ ให้ฟุ้งซ่าน พาลลำพอง
ผิดทำนอง คนฉลาด, อนาถใจ ;

ปิด ปิด ปาก : อย่าพูดมาก เกินจำเป็น
จะเป็นคน, ปากเหม็น เพราะสิ้นไร้
ต้องเกิดเรื่อง เยิ่น เย้อ เสมอไป
เท่าหุบ ปาก มากไว้ ได้แท่ง ทอง ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

มีโดยไม่ต้องเป็นของกู

ถ้าจะอยู่ ในโลกนี้ อย่างมีสุข
อย่าประยุกต์ สิ่งทั้งผอง เป็นของฉัน
มันจะสุม เผากระบาล ท่านทั้งวัน
ต้องปล่อยมัน เป็นของมัน อย่าผันมา

เป็นของกู ในอำนาจ แห่งตัวกู
มันจะดู วุ่นวาย คล้ายคนบ้า
อย่างน้อยก็ เป็นนกเขา เข้าตำรา
มันครึกว่า "กู-ของกู" อยู่ร่ำไป

จะหามา มีไว้ ใช้หรือกิน
ตามระบิล อย่างอิ่มหนำ ก็ทำได้
โดยไม่ต้อง มั่นหมาย ให้อะไรๆ
ผูกยึดไว้ ว่า "ตัวกู" หรือ "ของกู"ฯ

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

รายชื่อผู้จัดพิมพ์

- คุณแม่ผ่องผิว เชาวลิต
- คุณเดชา - คุณกัญญาณี เชาวลิต
- คุณพลวุฒิ - คุณเบญจภรณ์ พิชญ์จรัล
- พลตรีบรรพต - คุณกาญจนา เชาวลิต
- คุณสัญญา - คุณสุฑามาศ เชาวลิต
- คุณอรชร เชาวลิต
- คุณจุฑาทิพย์ เชาวลิต
- คุณปัญจพล พิชญ์จรัล
- คุณปริญญา - คุณณัฏฐนนท์ พิชญ์จรัล และครอบครัว
- ส.จ.ปรีติ เชาวลิต - คุณวีณา ชดามหากุล
- คุณประกาศิต เชาวลิต - คุณชวนันท์ ไกรนรา
- คุณปกป้อง เชาวลิต - คุณวาสนา แซ่ตั้น
- คุณธรรมธิดา เชาวลิต - คุณณัฐพงศ์ หอมชื่น
- คุณเบญจธรรม เชาวลิต
- คุณประพิชญา - คุณศญามาล เชาวลิต
- คุณภูรินทร์ - คุณพุทธิดา สันทนาประสิทธิ์ และครอบครัว
- คุณปุรพล - คุณเสาวลีย์ เชาวลิต และครอบครัว
- ด.ช.ปริวัฒน์ เชาวลิต

- ด.ญ.ปวีธิดา เชาวลิต
- คุณสนั่น ทักษิณาวิสุทธิ์
- คุณประภาศรี ทักษิณาวิสุทธิ์
- คุณสุกฤตา ทักษิณาวิสุทธิ์
- คุณสุนันท์ ทักษิณาวิสุทธิ์
- ด.ญ.อัญญา ทักษิณาวิสุทธิ์
- คุณรัตนา เกียรติตันสกุล
- คุณเพียงจิต ศิริสุข
- คุณบุญเรียบ วัฒน์บุญย์
- คุณวรรณณี แดงด้วง
- คุณฉลวย พิชญ์จรัล

ดำเนินการจัดพิมพ์โดย...ธรรมสภา

๑/๔-๕ ถ.บรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

โทร. ๐-๒๘๘๘-๗๙๔๐, ๐๘-๙๒๑๐ ๕๑๓๓ โทรสาร. ๐-๒๔๔๑ ๑๔๖๔ www.thammasapa.com

โลกรอด เพราะกตัญญู.

อันบุคคล กตัญญู รู้คุณโลก
อุปโภค บริโภค มีให้หลาย
ข้าวหรือเกลือ ผักหรือหญ้า ปลาหรือไม้ ฯลฯ
รู้จักใช้ อย่าทำลาย ให้หายไป;

อนึ่งคน ต่อคน ทุกคนนี้
ล้วนแต่มี คุณต่อกัน นั้นเป็นโน่น
มองให้ดี ดูให้เห็น เช่นนั้นโซร้
โลกรอดได้ เพราะกตัญญู รู้คุณกัน;

ประเทศชาติ-ศาสนา-มหากระษัตริย์
รวมเป็น อัตตภาพไทย ใหญ่มหันต์
รอดมาได้ เพราะรักใคร่ อย่างผูกพันธ์
เพราะ กตัญญู มี ที่ใจ เอย ฯ

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ.